

บทที่ ๓

บทบาทของฤษีนาถในวรรณคดีสันสกฤต

ในวรรณคดีสันสกฤตกล่าวถึงบทบาทของฤษีนาถไว้เป็นอันมาก ผู้วิจัย จะแยกกล่าวถึง บทบาทในด้านต่าง ๆ ดังนี้ บทบาทในฐานะเป็นผู้สื่อข่าว ในฐานะเป็นผู้ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือ ในด้านความรัก และในด้านดนตรี

ในฐานะเป็นผู้สื่อข่าว

เมื่อได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับบทบาทในฐานะเป็นผู้สื่อข่าวของฤษีนาถแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า ฤษีนาถเป็นผู้ที่เหมาะสมต่อการกระทำหน้าที่นี้ เพราะเป็นผู้ท่องเที่ยวไปมาอยู่ตลอดเวลา มีความรอบรู้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าในแดนใดหรือในกาลไหน ฤษีนาถจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในวรรณคดีสันสกฤตอย่างมาก ในฐานะที่เป็นผู้สื่อข่าวหรือส่งข่าวคราวของฝ่ายหนึ่งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ นอกจากนี้การที่ฤษีนาถเป็นผู้มีความรอบรู้และเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างแท้จริง ผู้ประพันธ์ชาวอินเดียมักจะอาศัยฤษีนาถเป็นผู้อธิบายเหตุการณ์ และความเป็นมาต่าง ๆ ในอดีต และบอกข่าวแก่ผู้ที่ประพฤติกกรรมอยู่เป็นนิตย์ เราอาจจะวิเคราะห์ลักษณะของบทบาทในการสื่อข่าวของฤษีนาถได้ดังต่อไปนี้

๑. เป็นการกระทำที่มุ่งจะส่งเสริมให้ฝ่ายธรรมมีชัยชนะเหนือฝ่ายอธรรม หรือให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามท่านองคคองธรรม
๒. เป็นการบอกข่าวตามธรรมดาเพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือช่วยให้เรื่องราวต่าง ๆ คลี่คลายไปในทางที่ดี
๓. เป็นวิธีการของผู้ประพันธ์ที่จะเน้นลักษณะเด่นของตัวละครในเรื่อง

๑. เป็นการกระทำที่มุ่งจะส่งเสริมให้ฝ่ายธรรม มีชัยชนะเหนือฝ่ายอธรรม หรือให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามท่านองคคองธรรม

วรรณคดีอื่น เกือบเป็นวรรณคดีที่ดำเนินไปตามเค้าโครงและรูปแบบ ที่มีกำหนดกฎเกณฑ์ หลักสำคัญประการหนึ่งของวรรณคดีอื่นเดียนั้น ได้แก่ การยกย่องให้ธรรมเป็นฝ่ายชนะอธรรม หลักนี้เป็นหลักตายตัว ผลจึงมีว่า เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ถูกต้องตามท่านองคคองธรรมเกิดขึ้น กวีก็มักจะกำหนดให้มีผู้มาช่วยทำให้ฝ่ายธรรมค่อยพ่ายแพ้แก่ฝ่ายธรรมอยู่เสมอ วิธีการเช่นนี้มีหลายประการ แต่ประการหนึ่งที่ กวีได้ใช้อยู่เสมอก็คือ การอาศัยฤษีนารทเป็นผู้ไปส่งข่าวให้ฝ่ายธรรมทราบ เพื่อให้ฝ่ายธรรมจะได้จัดการทำลายฝ่ายอธรรมนั้นให้หมดสิ้นหรือพ่ายแพ้ไป เช่น ในรามายณะ และมหาภารตะ มีเรื่องต่อไปนี้

ในรามายณะ อุตตรกานท์ บทที่ ๒๐ - ๒๑ กล่าวถึงการสื่อข่าวของฤษีนารทที่มุ่งจะส่งเสริมให้ฝ่ายธรรมมีชัยชนะเหนือฝ่ายอธรรมไว้ว่า ฤษีนารทเห็นท้าวราพณ์ (ราวณ)^๑ กำลังรุกรานโลกมนุษย์ ก่อให้เกิดความหวาดกลัวแก่ทุก ๆ คน ฤษีนารทจึงเดินทางไปหาท้าวราพณ์และกล่าวว่า "โอ ท่านผู้มีความสำรวม ท่านเป็นผู้มีชัยชนะในโลกนี้ มนุษย์จะคงไปสู้ยมโลกด้วยกันทั้งหมด เพราะฉะนั้น โอเปาสัสตยะ^๒ ท่านจงลงไปปราบพระยม เมื่อท่านปราบพระยมได้แล้ว ท่านก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ปราบสิ่งทั้งปวง"^๓ และเพื่อเป็นการชักจูงให้ท้าวราพณ์ปรารถนาที่จะเดินทางไปปราบ

^๑ พญารากษสผู้ครองเมืองลงกา เป็นโอรสของท้าววิศรวิศกับนางนิกษาธิดาของท้าวสุมาลี เป็นหลานชายของฤษีปุลัสตยะ และเป็นน้องชายต่างมารดากับท้าวภูเวร MW. หน้า ๒๖๔.

^๒ ผู้สืบเชื้อสายมาจากฤษีปุลัสตยะ ในที่นี้หมายถึงราวณ.

^๓ Manmatha Nath Dutt, tr., The Ramayana, (Calcutta : Girish Chandra Chackravarti, 1892), IX : 1617.

พระยมมากยิ่งขึ้น ฤษีนาทก็กล่าวเป็นยอว่า "ไม่มีใครนอกจากท่านที่จะสามารถ
 เดินทางไปถึง โอ ท่านผู้สังหารศัตรู เป็นความจริงที่ว่า ทางไปสู่เมืองของเจ้า
 แห่งความตายนั้นไปไคยากมาก"^๑ เมื่อได้รับทราบข่าวนี้จากฤษีนาท ท้าวราพณ์ก็
 ตกลงใจไปปราบพระยม ฤษีนาทจึงรีบเดินทางไปยังยมโลก และทูลพระยมว่า
 "โอ ราชาแห่งปิตฤ ท้าวราพณ์จะมาที่นี่เพื่อทำให้พระองค์อยู่ในอำนาจ พระองค์
 ผู้ซึ่งไม่มีใครพิชิตได้ และกวยเหตุนี้เอง ทำให้ข้าพเจ้าต้องรีบมาที่นี่ สงสัยว่าอะไรหนอ
 จะเกิดขึ้นกับพระองค์ผู้มีเพียงไม้เท้าต่างอาวุธ"^๒

การสื่อข่าวของฤษีนาทครั้งนี้มีทางที่จะตีความได้ว่า เจตนาที่แท้จริงของ
 ฤษีนาทก็เพื่อที่จะให้ท้าวราพณ์เลิกรุกรานโลกมนุษย์ ทำให้มวลมนุษย์มีความสุข

นอกจากนี้การสื่อข่าวของฤษีนาทที่มุ่งจะส่งเสริมให้ฝ่ายธรรมมีชัยชนะ
 เหนือฝ่ายอธรรม มีปรากฏในมหากาพย์ ศานติบรพว่า ฤษีนาทเห็นต้นศาลมลี
 (จิว) ต้นหนึ่งอยู่บนสันเขาหิมวัต มีขนาดใหญ่มากประกอบด้วยกิ่งก้านสาขาใหญ่โต
 และงวงงาม ฤษีนาทรู้สึกแปลกใจที่ต้นศาลมลีต้นนั้นสามารถดำรงคนอยู่บนสันเขาได้
 เพราะน่าจะถูกพายุพัดโค่นลงได้โดยง่าย จึงได้ถามต้นศาลมลีต้นนั้นว่า

ข้าพเจ้าคิดว่า ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นต้นไม้หรือภูเขาหรือป้อมในโลกนี้ ที่ไม่ถูก
 ทำลายด้วยพลังของพระวายุ ถูกถอนถูกลมลี เจ้าเจริญงู้งองงามอยู่ที่นี่เป็นนิตย์
 พรอมด้วยกิ่งก้านสาขาและใบของเจ้า ก็เพราะเจ้าได้รับความคุ้มครองจาก
 พระวายุ ทั้งนี้โดยไม่ต้องสงสัยเลยเช่นนั้นมิใช่หรือ"^๓

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ Manmatha Nath Dutt, tr., The Ramayana, IX : 1617.

^๒ Ibid., IX : 1619.

^๓ MBh. 12.150.21 - 22.

na taṃ paśyāmyahaṃ vṛkṣaṃ parvataṃ vāpi taṃ drdhaṃ /
 yo na vāyubalādbhagnaḥ pṛthivyāmiti me matiḥ //
 tvam punaḥ kāraṇāirnūnaṃ śalmale rakṣyase sadā /
 vāyunā sapeṛivāraṣṭena tiṣṭhasyaśaṃśayaṃ //

แต่คนศาลมลิไต่กล่าวโอวาทกับฤๅษีนาถถึงพลังอันยิ่งใหญ่ของตนเองว่า
 เนื้อพระวายุ ฉะนั้นพระวายุมีโชฎะที่ปกป้องลำตนและกึ่งก้านสาขาของตนมิให้แตก
 หัก การกล่าวเช่นนี้ทำให้ฤๅษีนาถไม่พอใจ เพราะเป็นการแสดงความไม่รู้คุณของ
 พระวายุที่ไต่คุ้มครองรักษาคนศาลมลินั้น ฤๅษีนาถจึงนำเรื่องนี้ไปทูลพระวายุว่า

มีศาลมลิคนหนึ่งตั้งอยู่บนสันเขาหิมวัต^๑ เป็นต้นไม้ที่ปกคลุมด้วยกิ่งก้านสาขา
 และใบ มีรากแผ่ขยายลึกลงไป มีกิ่งก้านแผ่ออกไปอย่างกว้างขวาง ขาด
 พระวายุ ต้นไม้นั้นอุทมิษพระองค์ ต้นไม้ไต่กล่าวคำพูดที่ตีเคียดพระองค์อย่าง
 มาก ขาดพระวายุไม่เป็นการสมควรที่ข้าพเจ้าจะกล่าวคำพูดเหล่านี้ให้
 พระองค์ทรงทราบ ขาดพระวายุ ข้าพเจ้าทราบดีว่าพระองค์เป็นผู้ประเสริฐ
 สุดในบรรดาชีวิตที่เกิดขึ้นทั้งปวง พระองค์เป็นผู้ยิ่งใหญ่และเป็นผู้ควรเคารพ
 บูชาอย่างยิ่ง เมื่อที่โรชพระองค์จะเป็นเช่นเดียวกับพระไววัสวัต^๒ (พระยม)

^๑MBh. 12.151.2 - 4.

himavatprsthajah kascicchalmalih parivaravān /
 brhanmūlo brhacchākhah sa tvām vāyo'vamanyate //
 bahūnyāksepayuktāni tvāmāha vacanāni sah /
 na yuktāni mayā vāyo tāni vaktum tvayi prabho //
 jānāmi tvāmahaṃ vāyo sarvaprānabhṛtām varam /
 varīṣṭhaṃ ca garīṣṭhaṃ ca krodhe vāivasvatam yathā //

^๒พระยมเป็นโอรสของพระอาทิตย์ (พระไววัสวัต) พระยมจึงไต่รับพระนาม
 ว่า พระไววัสวัต.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, สารัตถ์ความเรียงและบท
 ละครเรื่อง, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๔๕๕),
 หน้า ๒๑.

เมื่อใดฟังคำบอกเล่าของฤษีนารท พระวาญกริวจึงพักกิ่งก้านสาขา
ใบและดอกของตนศาลมลิหัททำลาย^๑

เรื่องต้นศาลมลิถูกโคนหักทำลายลงนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่จะเตือนใจผู้อ่านว่า
การลืมนบุญคุณหรือการลบหลู่บุญคุณของผู้มีพระคุณย่อมก่อให้เกิดภัยพิบัติแก่ตนได้ เราต้อง
ถือว่า ฤษีนารทมีความหวังก็ต่อพระวาญและไม่ปรารถนาให้ผู้ใดมาลบหลู่คุณหมิ่นพระองค์
จึงนำเรื่องที่ต้นศาลมลิล่าว่าจาตุหมิ่นพระวาญไปพูดให้พระองค์ทราบ แต่ดาวิเคราะห
ในอีกค่านหนึ่งแล้ว การสื่อข่าวของฤษีนารททั้งสองครั้งนี้ แม้จะเป็นการกระทำที่เห็น
ไควว่า ฤษีนารทอยู่ฝ่ายธรรมก็ตาม ผลของการสื่อข่าวทั้งสองครั้งนี้ทำให้เกิดการต่อสู้
กัน และเกิดความพ่ายแพ้พินาศของอีกฝ่ายหนึ่ง จึงมีทางที่จะตีความได้อีกทางหนึ่งว่า
ฤษีนารทเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยชอบยุแหย่ หรือชอบเก็บเรื่องราวของฝ่ายหนึ่งไปเล่าให้อีก
ฝ่ายหนึ่งทราบ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงกล่าวถึงฤษีนารท
ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า "ฤษีนารทเป็นผู้ชอบเที่ยวเตร่จรในโลกลและเก็บข่าว
ไปเที่ยวเล่า จึงได้ชื่อว่า บิสุณะ คือ ปากบอน"^๒

๒. เป็นการบอกข่าวความธรรมดาเพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือช่วยให้
เรื่องราวต่าง ๆ คลี่คลายไปในทางที่ดี

วรรณคดีสันสกฤตนั้น ผู้ประพันธ์ต้องการให้เรื่องราวเป็นไปในลักษณะ
ที่คลี่คลายมนุษย์สามัญอย่างที่สุด แต่ในบางกรณีเมื่อหาทางออกไม่ได้ก็จำเป็นต้องอาศัย
อำนาจสวรรค์ หรือกำหนดให้มีผู้มาช่วยคลี่คลายเรื่อง มีบทบาทของฤษีนารทอยู่หลาย
ตอนที่เข้ากับลักษณะนี้ได้ เช่น

^๑MBh. 12.151.5 - 8, 22.

^๒พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลิลิตนารายณ์สิบปาง,

ตอนแจ้งเรื่องราวของพระประทุมมน (ปทุมมน) แก่นางมายาเทวีและนางรุกมีณี (Rukminī)

วิष्ณุปุราณะ กล่าวว่า เมื่อนางมายาเทวีภรรยาของอสูรคัมพร (Sambara) พบเด็กน้อยอยู่ในท้องปลา นางรู้สึกลงหน้าเด็กน้อยผู้นี้คือใคร และอาจจะเป็นการยากที่จะทำให้นางแน่ใจว่า กุมารนั้นมีความเป็นมาอย่างไร ผู้ประพันธ์ของอศัยณารพให้เป็นผู้อคล่คลายความสงสัยของนาง โดยกล่าวกับนางว่า

เด็กผู้นี้คือโอรสของพระวิष्ณู คัมพรโคชโมยูมาจากห้องบรรทมและโยนทิ้งลงไปในทะเลจึงถูกปลากลิ่นเขาไป เขาอยู่ในอำนาจของเธอแล้ว เธอเป็นผู้สตรีที่สง่างาม จะไม่เลี้ยงดูเพชรเมกนีของมนุษย์ชาติอย่างทะนุถนอมหรือ^๒

การบอกข่าวของณีนารทครั้งนี้ทำให้เรื่องคลี่คลายไปในทางที่ดี เพราะเมื่อนางมายาเทวีทราบความเป็นมาของพระประทุมมน นางได้เลี้ยงดูอย่างดี จนกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่ม และเมื่อพระประทุมมนได้พบกับนางรุกมีณี ณีนารทก็เป็นผู้เปิดเผยเรื่องราวแก่นางรุกมีณีว่า

พระประทุมมนคือโอรสของพระนาง ซึ่งในวัยเด็กถูกอสูรคัมพรลักพาตัวไป เมื่อสังหารอสูรผู้นั้นแล้ว พระประทุมมนจึงกลับมาที่นี่ และนี่คือมายาเวตี^๓ ผู้เป็นชายา นางไมโคเป็นภรรยาของคัมพรอีกต่อไปแล้ว โปรดฟังเหตุผลดูเถิด

ศูนย์วิทยพัทยาการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ธิดาของพระเจ้ากษัตริย์ พระบิดาโปรดให้นางเข้าสู่พิธีสยุมพรกับคิศุปาล แต่พระกฤษณะปรารถนาที่จะได้นางเป็นชายา จึงทรงแย่งชิงนางมาหลังจากที่มีชัยชนะถอรุกมินพระเชษฐาของนาง MW. หน้า ๔๔๒.

^๒H.H. Wilson, tr., The Vishnu Purāna, V : 74.

^๓มายาเวตี เป็นชื่ออีกชื่อหนึ่งของมายาเทวี.

จงจำพระองค์ไว้ในที่มุมซัง ฤษีนารทได้เดินทางมาสู่เมืองทวารกา และขอให้
พระกฤษณะทรงทราบเรื่องราวตั้งแต่ต้นว่า นางจิตรเลขา^๑ ได้ใช้อ่านาจนต์พาตัว
พระอนิรุทธ์ไปให้นางอุษาธิดาของพาดาสูร และถูกพาดาสูรจับเป็นเชลย^๒

ส่วนหนังสือทวิวงศ์ กล่าวถึงบทบาทของฤษีนารทมากกว่าในวิษณุปุราณะ
กล่าวคือ นอกจากทูลพระกฤษณะถึงเรื่องราวที่พระอนิรุทธ์ถูกพาดาสูรจับไว้ ฤษีนารท
ถวายนามเห็นว่า

ข้าแต่ พระกฤษณะ เพื่อช่วยเหลือพระอนิรุทธ์ได้ทันเวลาที่ พระองค์ควรจะระลึก
ถึงครุฑเกิดวัน^๓ ไม่มีใครจะสามารถเดินทางไปในทางนั้นใด โปรดฟังเถิด
ชนารทนะ^๔ ทนทางไปนั้นยากยิ่งเพียงใด โศคณิตปุระที่พระอนิรุทธ์ประทับอยู่
เวลานั้นนั้น ห่างจากสถานที่นี่เป็นระยะถึง ๑๑,๐๐๐ โยชน์ บุตรของนางวินคทา
มีความสามารถยิ่งมึนเร็วคังใจ เขาจะไปถึงในเวลาเพียงครู่เดียว ข้าแต่
โควินทนะ ควดยเหตุนี้โปรดเรียกเขามาเถิด เขาจะได้นำพระองค์ไปยังที่นั้น^๕

พระกฤษณะทรงเห็นด้วยกับคำกล่าวของฤษีนารท จึงให้พญาครุฑทำหน้าที่
เป็นพาหนะนำพระองค์ พลราม และพระประทุมมณีไปยังเมืองโศคณิตปุระ และสามารถ
พิชิตพาดาสูรได้สำเร็จ^๕

จะเห็นได้ว่าการสื่อข่าวของฤษีนารทครั้งนี้ เป็นการแก้ปัญหาให้กับ
พระอนิรุทธ์ เพราะถ้าไม่มีผู้ใดมาทูลพระกฤษณะ พระอนิรุทธ์อาจจะถูกพาดาสูร

^๑ จิตรเลขา เป็นธิดาของอสูรกุมภภานท์ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของพาดาสูร

D. หน้า ๗๓.

^๒ H.H. Wilson, tr., The Vishnu Purāna, V : 109 - 112.

^๓ พระกฤษณะ (ชน + อรทน = ผู้รบกวนหรือกระตุนมนุษย์).

^๔ Manmatha Nath Dutt, tr., The Harivamsha, p. 772.

^๕ Ibid., p. 777, 804.

ประหาร ผู้ประพันธ์จึงกำหนดให้ฤๅษีนารถเป็นผู้สื่อข่าวครั้งนี้ เพื่อช่วยให้พระอนิรุทธิ์
รอดพ้นจากอำนาจของศัตรู และทำให้เรื่องดำเนินต่อไปโดยไม่เกิดปัญหา

ตอนแจ้งข่าวการสิ้นพระชนม์ของท้าวชฎราชกุมาร พระนางกานธารี
และพระนางกุนตีแก่ยูधिษฐิระ

เรื่องราวตอนนี้กล่าวไว้ในมหากาพย์อะถรรพวรรตว่า เมื่อมหา
สงครามระหว่างฝ่ายปาณฑพและฝ่ายเคการพลันยุติลง ฝ่ายปาณฑพได้รับชัยชนะและ
ยูधिษฐิระขึ้นครองราชสมบัติ ฝ่ายท้าวชฎราชกุมาร พระนางกานธารีและพระนางกุนตี
ออกไปบำเพ็ญตบะที่ถ้ำในป่าและเกิดมีไฟไหม้ป่า ทั้งสามองค์สิ้นพระชนม์ใน
กองไฟนั้น เมื่อฤๅษีนารถทราบเรื่องจึงนำข่าวนี้มาเล่าให้ยูधिษฐิระทราบว่า

ดูก่อน โอรสของท้าวปาณฑพผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ ข้าพเจ้าได้ยินมาว่า
กษัตริย์และราชินีสององค์ถูกไฟไหม้ไปด้วยกัน ดูก่อน ทานดูเป็นใหญ่แห่ง
กษัตริย์ทั้งหลาย พระองค์ไม่ควรจะโศกเศร้าถึงบุคคลทั้งสาม เพราะท้าว
ชฎราชกุมาร พระนางกานธารีและพระมารดาของพระองค์ตั้งพระทัยอย่างเด็ด
เดี่ยวที่จะจบชีวิตในกองไฟ^๑

การบอกข่าวของฤๅษีนารถครั้งนี้ เป็นการทำให้เรื่องคลี่คลายไปใน
ทางที่ดี ทำให้ยูधिษฐิระและพระภราดาอื่น ๆ ได้ทราบความเป็นไปของมารดาและ
ญาติผู้ใหญ่ และฤๅษีนารถได้กล่าวปลอบโยนยูधिษฐิระมิให้โศกเศร้า โดยยกเอาความ
ตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวของท้าวชฎราชกุมาร พระนางกานธารีและพระนางกุนตีมากล่าว

^๑ MBh. 15.45.37 - 38.

tatrāsrāusamaham sarvamatatpuruṣasattama /
yathā ca nṛpatirdagdho devyāu te ceti pāṇḍava //
na śocitavyam rājendra svantaḥ sa pṛthivīpatiḥ /
prāptavānagnisamyogam gāndhārī jananī ca te //

ข้าง เป็นเหตุผล ซึ่งอาจตีความได้ว่าเป็นความหวังดีของอุสินารทที่มีต่ออุษิษฐิระ

ตอนพูดท้าวสคร เรื่องอุษิกบิลสังหารโอรสทั้งหกหมื่นของพระองค์

เรื่องราวตอนนี้มีว่า ท้าวสครได้จัดทำพิธีอัฐกัณฑ์ เมฆ ปล่อยมาอุปการและให้โอรสทั้งหกหมื่นเป็นผู้คุมกองทัพติดตามมานั้นไป ไกลเกินแคว้นมาเป็นเมืองขึ้นมากมาย ต่อมาอุปการหายไป โอรสทั้งหกหมื่นได้ช่วยกันค้นหาและพบมานั้นอยู่กับอุษิกบิล จึงตรงเข้าไปเพื่อจับมาอุปการคืนมา อุษิกบิลโกรธและสังหารโอรสทั้งหกหมื่นมอดใหม่เป็นเถาถ่านไปควยตาไฟของคน อุสินารทได้นำชาวนี้นำพูดท้าวสครให้ทรงทราบ^๑

การสื่อข่าวของอุสินารทครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความหวังดีของอุสินารท และเป็นการคลี่คลายเรื่องให้ดำเนินต่อไป เพราะเมื่อท้าวสครทรงทราบเรื่อง พระองค์ได้หาทางแก้ไข โดยเชิญพระกษัตริย์มาชำระอัฐิของเจ้าชายทั้งหกหมื่น เพื่อว่าวิญญาณของเจ้าชายเหล่านั้นจะไปได้สู่สวรรค์

๓. เป็นวิธีการ ของผู้ประพันธ์ที่จะ เน้นลักษณะ เค้นของตัวละครในเรื่อง

การที่ผู้ประพันธ์กำหนดให้อุสินารททำหน้าที่สื่อข่าวนั้น เพื่ออาศัยข่าวที่อุสินารทนำไปบอก เป็นสาเหตุให้ผู้อ่านมองเห็นคุณสมบัติที่ดีของตัวละครในเรื่อง ดังเช่นเรื่องราวตอนหนึ่งในมหากาพย์ วนบรพ พทที่ ๕๑ กล่าวว่า พระเจ้าลัษณะ ทรงเห็นว่า นางหมยันตีธิดาของพระองค์ควรจะมีสามี จึงชักให้มีพิธีสมรสของนางหมยันตีขึ้น บรรดากษัตริย์ทั้งหลายต่างพากันเดินทางมาที่เมืองวิทรรภ ด้วยความ

^๑ MBh. 3.105 - 106.

MBh. 3.106.4.

tāndr̥stvā bhasmasādbhūtānnāradaḥ sumahātapāḥ /
sagarāntikamāgacchettacca tasmāi nyavedayat //

หวังว่าจะไฉนนางเป็นคู่ครอง ฝ่ายฤๅนารทและฤๅนรรพค (ปรวค) ไค้เดินทางไป
เฝ้าพระอินทร์ เมื่อพระอินทร์ตรัสถามถึงสาเหตุที่กษัตริย์ทั้งหลายไม่มาเฝ้าพระองค์
ฤๅนารทไค้พูดพระอินทร์ว่า

ข้าแต่พระมีอำนาจ พระองค์จงสดับถึงสาเหตุที่ไม่เห็นกษัตริย์ทั้งหลาย ชีดาของ
พระราชานางเมืองวิหรรณ มีนามว่าทมยันตี นางมีความงามเหนือหญิงสาว
ทั้งหลายในโลกมนุษย์ ข้าแต่ท้าวฤๅนรรพค พิศุสุมพรของนางจะมีขึ้นเร็วนี้
พระราชานางและเจาชายทั้งหลายไค้เสด็จไปทันนี้ ข้าแต่พระอินทร์ พระเจา
แผ่นดินทั้งหลายปรารถนาอย่างยิ่งที่จะไฉนนางเป็นแควของโลกล^๑

เมื่อไค้ฟังคำบอกเล่าของฤๅนารท พระอินทร์ พระอัคนี พระวรุณและ
พระยมตกลงพระทัยที่จะเสด็จไปสู่เมืองวิหรรณ เพื่อให้นางทมยันตีเลือกเป็นคู่ครอง^๒

การบอกข่าวของฤๅนารทครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้ประพันธ์ต้องการ
ให้ผู้อ่านมองเห็นคุณสมบัติที่ก่ของพระนลและนางทมยันตี กล่าวคือ เป็นการแสดง

^๑ MBh. 3.51.18 - 21.

śrṇu me maghavanyena na drśyante mahīkṣitaḥ /
vidarbharājaduhitā damayantīti visrūtā /
rūpeṇa samatikrāntā pṛthivyām sarvayoṣitaḥ //
tasyāḥ svayamvaraḥ śakra bhavitā nacirādiva /
tatra gacchanti rājāno rājaputrāsca sarvasāḥ //
tām ratnabhūtām lokasya prārthayanto mahīkṣitaḥ /
kāṅkṣanti sma viśeṣeṇa valavrtranisūdana //

^๒ MBh. 3.51.23.

ให้เห็นว่าพระนลเป็นชายหนุ่มที่ดี มีความเคารพในเทวะทั้งหลาย เป็นผู้รักษาวาจา สัตย์ (สัตยวาที) ดังจะเคยได้เมื่อเทพทั้ง ๔ (พระอินทร์ พระอัคนี พระวรุณ และ พระยม) ขอร้องให้พระนลเป็นผู้ไปเจรจากับนางทมนันตี ขอให้นางเลือกเทพองค์ใด องค์หนึ่งใน ๔ องค์นี้เป็นสามี พระนลต้องลำบากพระทัยมาก เพราะพระองค์ เค้นทางมาสู่เมืองวิทรภักยอุคประสงค์เกี่ยวกับเทพทั้ง ๔ องค์นั้น แต่เมื่อให้สัตยวา แล้วก็ทรงกระทำตามสัตยวานั้น แม้ว่าจะขัดกับความปรารถนาส่วนพระองค์ก็ตาม นอกจากนี้การที่เทวะทั้ง ๔ เข้ามาร่วมในพิธีสยุมพร ของนางทมนันตี ทำให้ผู้ประพันธ์ สามารถแสดงให้เห็นว่านางเป็นหญิงที่ดีเลิศ มีจิตใจที่มั่นคง เมื่อนางรักพระนล แม้จะมีเทวะทั้งหลายมาให้นางเลือกเป็นคู่ครอง นางก็หาได้เปลี่ยนใจไม่ ซึ่งโดยหลัก ปฏิบัติของชาวฮินดูแล้ว หญิงที่ดีเลิศนั้นคงเป็นปติวรตา (นางผู้ถือสามีเป็นพรต = ผู้ซึ่งสัตย์ต่อสามีเพียงคนเดียว) และในกรณีนี้นางทมนันตีได้แสดงให้เห็นว่านาง เป็น ปติวรตา ตั้งแต่ก่อนหน้าที่นางจะได้พระนลเป็นคู่ครองเสียอีก

นอกจากนี้การสื่อข่าวของอุสินารทที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะแสดงให้เห็นลักษณะ เค้นของตัวละครในเรื่อง มีปรากฏในมหากาพย์ ตะ วณบรรพ บทที่ ๒๗๔ ก็มีเรื่องราว สรุปโดยย่อว่า นางสาววิครีวีภาของท้าวอศัวยศได้เลือกพระสัตยวาน โอรสของท้าว ทยุมัตเสนเป็นคู่ครอง อุสินารทได้พูดท้าวอศัวยศให้ทราบว่า

โอ ราชะ นางสาววิครีได้กระทำผิดอย่างมหันต์ โดยมีทราบเรื่องนางได้เลือก พระสัตยวานผู้มีคุณสมบัติเลิศเป็นสามี พระบิดาและพระมารดาของพระสัตยวาน เป็นสัตยวาที และเพราะเหตุนี้ พรหมณาจารย์จึงไถ่ชานนามพระโอรสวา สัตยวาน เมื่อยังเป็นเด็กพระสัตยวานเป็นคนรักมา เคยปั้นมาควยดินเหนียว

และชอบวาดภาพมา กว้างใหญ่จึงได้รับสมญานามว่าจิตรราชวะ^๑ พระสัจยวาน
มีศักดิ์เหมือนพระอาทิตย์ มีปัญญาเหมือนพระฤๅษี มีความกล้าเหมือน
พระอินทร์ มีความอดทนเหมือนพระชรุณี^๒ ในการช่วยทานคามที่สามารถจะ
กระทำไฉน ราชบุตรผู้เรืองฤทธิ์ของท้าวหฤมัตเสนเปรียบเหมือนวันคีเทวะ^๓
ผู้เป็นโอรสของสังกฤติ ในเรื่องสัจยวานที่และการเคารพนับถือพรหมณาจารย์นั้น
พระสัจยวานเปรียบเหมือนสิหิ^๔ ผู้เป็นโอรสของอุกีนร พระสัจยวานมีความสง่า

^๑MBh. 3.278.11 - 13.

aho bata mahatpāpam sāvitryā nr̥pate kṛtam /
ajānanti yadanayā guṇavānsatyavānvṛtaḥ //
satyam vadatyasya pitā satyam mātā prabhāṣate /
tato'sya brāhmaṇāścakrurnēmāitatsatyavāniti //
bālasyaśvāḥ priyāścāsyā karotyāśvāmsca mṛnmayān /
citre'pi ca likhatyaśvāmscitṛāśva iti cocyate //

^๒MBh. 3.278.15.

vivasvāniva tejasvī br̥haspatisamo matāu /
mahendra iva sūrasca vasudheva kṣamānvitaḥ //

^๓กษัตริย์แห่งจันทรวงศ์ พระองค์ทรงจ่ายทรัพย์เพื่อกระทำพิธีบวงสรวงที่ยิ่งใหญ่ MW. หน้า ๔๖๘.

^๔พระเจ้าสิหิเป็นกษัตริย์ที่มีพระทัยกรุณาและเป็นผู้เสียสละ ครั้งหนึ่ง
พระยมนิรมิตกายเป็นนกเขาบินหนีพระอินทร์ซึ่งนิรมิตกายเป็นเหยี่ยว มาขอความคุ้มครอง
จากพระองค์ พระเจ้าสิหิทรงสละเนื้อของพระองค์ที่มีปริมาณเสมอกับเนื้อของนกเขา
ให้แก่เหยี่ยวตัวนั้นเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน ทำให้พระอินทร์และพระยมพอพระทัยมาก จึง
ประทานพรให้แก่พระเจ้าสิหิ

Charles Rockwell Lanman, A Sanskrit Reader, (Cambridge:
Harvard University Press, 1884), p. 48.

เหมือนพระราชชายาภิ° งามเหมือนพระจันทร์ มีรูปโฉมสวยเหมือนพระอุศุวิน เป็นผูรู้จักขมกิลีส สุภาพ กลาหาญ สุจริต สามารถขมโทสะโค ชื่อตรงต่อมิตร ปราศจากความพยายาบท เจียมตัวและมีขันติ^๒

เมื่อพรรณนาถึงคุณงามความดีของพระสัตยวานแล้ว ฤษีนาทได้กล่าวถึงความบกพร่อง (โทษ) ของพระสัตยวานว่า "พระสัตยวานมีข้อบกพร่องเพียงอย่างเดียว ไม่มีสิ่งบกพร่องอื่น ๆ อีกเลย (สิ่งนั้นคือ) ภายใน ๑ ปี นับแต่วันนี้เป็นต้นไป พระสัตยวานผู้มีอายุสิ้นจะทอดทิ้งพระวรกายของพระองค์"^๓

°กษัตริย์แห่งจันทรวงศ์ เป็นโอรสของพระราชานุช มีพระมเหสี ๒ องค์ คือ นางเทวยาณี ซึ่งเป็นพระมารดาของท้าววยุ และนางศรรมิษฺฐา ซึ่งเป็นพระมารดาของท้าวปุรุ. MW. หน้า ๘๘๗.

^๒MBh. 3.278.17 - 19.

sāṅkrte rantidevasya sa śaktyā dānataḥ samah /
bṛhmanyah satyavādī ca śibirāuśīnaro yathā //
yayātiriva codārah somavatpriadarsanaḥ /
rūpenānyatamo'śvibhyāṃ dyumatsenasuto balī //
sa dāntaḥ sa mṛduḥ śūraḥ sa satyaḥ sa jitendriyaḥ /
sa māitraḥ so'nasūyaśca sa hrīmāndhṛtimāśca saḥ //

^๓MBh. 3.278.22.

eko doṣo'sya nānyo'sti so'dyaprabhṛti satyavān /
samvatsarena kṣīṅāyurdehanyāsam kariṣyati //

การที่ฤษีนารทนำเรื่องราวของพระศัตยวานมาทูลให้ท้าวอชัศวกและนาง
 สาวีตรีทราบนั้น เป็นเพราะผู้ประพันธ์ต้องการจะแสดงให้เห็นคุณสมบัติที่ดีของนาง
 สาวีตรี ถึงแม้ว่านางจะทราบจากฤษีนารทว่า พระศัตยวานจะมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกเพียง
 ๑ ปีเท่านั้นก็ตาม เมื่อนางได้ตัดสินใจแล้วนางจะไม่เปลี่ยนใจเป็นอันขาด นางได้ทูล
 คอบพระบิคาของนางว่า "พระศัตยวานจะมีอายุยาวหรือสั้น มีคุณสมบัติหรือไรคุณสมบัติ
 ใดๆก็ตาม หม่อมฉันได้เลือกสามีของหม่อมฉันครั้งหนึ่งแล้ว หม่อมฉันจะไม่เลือก
 เป็นครั้งที่สอง"^๑ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่านางเป็นหญิงที่ดีเลิศ มีความอดทน มีใจมั่นคง
 เกิดเดี้ยว นอกจากนี้นางยังเป็นผู้ที่รักษาความลับได้อย่างยอดเยี่ยม เพราะตลอด
 เวลาที่นางอยู่กับพระศัตยวาน นางมิเคยเล่าเรื่องที่ทราบมาจากฤษีนารทให้พระศัตยวาน
 ฟังเลย

ในฐานะเป็นผู้ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือ

นอกจากจะทำหน้าที่สื่อข่าวระหว่างสวรรค์และโลกมนุษย์แล้ว บางโอกาส
 ฤษีนารทก็ทำหน้าที่ช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่ผู้อื่น ดังปรากฏเรื่องราวในวรรณคดี
 สันสกฤตหลายครั้ง ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากฤษีนารทนั้นมีทั้ง เทวดา มนุษย์ อสูร
 และนาค ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์งานของฤษีนารทในด้านช่วยเหลือและให้
 คำแนะนำแก่ผู้อื่นไว้ดังต่อไปนี้

^๑MBh. 3.278.26.

dīrghāyur atha vālpāyuh saguṇo nirguṇo'pi vā /
 sakṛd vṛto mayā bhartā na dvitīyam vṛṇomyaham //

๑. ช่วยทำหน้าที่พ่อสื่อเสาะแสวงหาสามีให้แก่บิดาของพระมาตลีเทพบุตร

มหาภารตะได้กล่าวถึงเรื่องราวตอนนีไว้ในอุทโยคบรรยายว่า พระมาตลีเทพบุตร เดินทางไปยังสวรรค์และโลกมนุษย์ เพื่อแสวงหาสามีให้แก่นางคุณเกศิธิดาของตน แต่ไม่พบผู้ที่เหมาะสมจะเป็นบุตรเขย จึงเดินทางต่อไปยังนาคพิภพ และได้พบกับฤๅษีนารทในระหว่างทาง เมื่อฤๅษีนารททราบถึงจุดประสงค์ของพระมาตลิก้อสาขอร่วมเดินทางไปช่วยค้นหาสามีให้แก่คุณเกศิ ฤๅษีนารทพาพระมาตลีเทพบุตรไปยังเมืองปาดาล^๑ ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกแทตย์ (ไทตย) และทานพ (ทานว) แต่พระมาตลีเทพบุตรไม่ประสงค์จะหาบุตรเขยในหมู่แทตยและทานพ ฤๅษีนารทได้พาพระมาตลีเดินทางต่อไปยังดินแดนอันเป็นที่อยู่ของพวกนก^๒ และดินแดนที่เรียกว่ารสาตล มีวิวัสฤภี^๓ และเผ่าพันธุ์อากัยอยู่ แต่พระมาตลิก้ยังหาสามีที่เหมาะสมให้แก่ธิดาของตนไม่ได้ ในที่สุดฤๅษีนารทได้พาพระมาตลีมาที่เมืองโกควดี^๔ ซึ่งเป็นเมืองของพวกนาค มีพญาวาสุกิ

^๑ปาดาล เป็นดินแดนหนึ่งในดินแดนทั้ง ๗ ที่อยู่ใต้พื้นดินและเป็นที่อยู่ของพวกแทตย์ ทานพ ยักษ์ นาค และอื่น ๆ ปัทมปุราณะกล่าวไว้ว่าดินแดนทั้ง ๗ แห่งนี้ได้แก่ อตล วิตล สุตล ตลาตล มหาตล รสาตล ปาดาล ปาดาลนั้นบางครั้งใช้เป็นชื่อทั่ว ๆ ไปสำหรับเรียกดินแดนที่อยู่เบื้องล่าง D. หน้า ๒๓๓. MW. หน้า ๒๑๖.

^๒เป็นลูกหลานของครุฑ ชอบกินนาคเป็นอาหาร MBh. R. 5.100.

^๓วิวัสฤภีหรือกามเชนุ เกิดขึ้นมาจากการกวนเกษียรสมุทร วันนี้เป็นวันวิเศษ เจ้าของจะสามารถนึกเอาสิ่งใดก็ได้ตามประสงค์. วิสุทธี บุษยกุล, วิสุทธีนิพนธ์, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียบนส์โคร์, ๒๕๒๐) หน้า ๑๒๐.

^๔เมืองนาคมีอาณาเขตถึง ๑,๐๐๐ โยชน์ ล้อมรอบด้วยกำแพงทำด้วยทองและประดับด้วยเพชรพลอย มีบ่อน้ำอันสวยงามจำนวนมากมาย มีบันไดแก้วลึกลงน้ำในแม่น้ำหลายสายล้วนใสสะอาด มีต้นไม้ขนานพันธุ์ซึ่งมีหมูนกนานาชนิดเกาะอยู่ ประตูเมืองมีขนาดกว้าง ๕ โยชน์ สูง ๑๐๐ โยชน์ MBh. R. 14.58.37 - 40.

เป็นผู้ปกครองในดินแดนแห่งนี้ พระมาตลีเทพบุตรพอใจนาคผู้หนึ่งชื่อว่า สุมุข และประสงค์จะทราบประวัติของนาคผู้นี้ ฉะนั้นารทได้ตอบขอขงใจของพระมาตลีเทพบุตรว่า "พญานาคผู้นี้ชื่อว่า สุมุข เกิดในตระกูลของไอรารวตะ เป็นหลานรักของอารยกะ (อารยก) และเป็นบุตรของลูกสาวของวามนะ รุก่อนพระมาตลี บิภาของชายหนุ่มผู้นี้เป็นนาคชื่อว่า จิรุร ผู้ซึ่งถูกบุตรของนางวินคา (ครุฑ) ฆ่าเมื่อไม่นานมานี้"^๑

เมื่อทราบเช่นนั้น พระมาตลีพอใจอย่างยิ่ง และยอมรับสุมุขเป็นบุตรเขย ฉะนั้นารทได้ทำหน้าที่เป็นพ่อสื่อ แจงความประสงค์ของพระมาตลีให้แก่อารยกะทราบว่า พระมาตลีเทพบุตรผู้เป็นสารถีของพระอินทร์ มีธิดาที่สวยงามชื่อ คุณเกศิ เขาได้เดินทางไปในสามโลก เพื่อแสวงหาสามีให้แก่ธิดา และบัดนี้ เขาพอใจที่จะเลือกสุมุขเป็นบุตรเขย ขอให้อารยกะยอมรับเอาธิดาของพระมาตลีเทพบุตรไว้ให้แก่หลานชายเด็ก และเพื่อจะโน้มน้าวจิตใจของอารยกะให้เห็นถึงความเหมาะสมของชายหญิงคู่นี้ ฉะนั้นารทได้กล่าวเปรียบเทียบว่า

ขอให้ท่านรับคุณเกศิผู้มีเอวงามไว้ในตระกูลของท่านเด็ก เหมือนกับพระนางลักษมี ในตระกูลของพระวิษณุ พระนางสวาहा^๒ ในตระกูลของวิภาวสุ (พระอัคนี)

^๑ MBh. 5.101.23 - 24.

āirāvatakule jātaḥ sumukho nāma nāgarāt /
 āryakasya mataḥ pāutro dāubhitro vāmanasya ca //
 etasya hi pitā nāgaścikuro nāma mātale /
 nacirādvāinateyena pañcatvamupapāditaḥ //

^๒ ชายาของพระอัคนี.

เพราะฉะนั้นขอให้ท่านยอมรับคุณเกศิเป็นภรรยาของหลานชายของท่าน ผู้ซึ่ง
เหมาะสมกันเพียงดังพระนางศจีกับवासพ (พระอินทร์)^๑

เมื่ออารยกะเห็นว่าหลานชายของตนได้รับเลือกเป็นสามีของนางคุณเกศิ
จึงได้บอกฤๅณีนารถให้ทราบว่า เธอไม่อาจจะรับนางเป็นหลานสะใภ้ได้ เพราะว่า
บิดาของสุมุขถูกพญาคูสุกินเมื่อไม่นานมานี้ และกรุฑได้บอกไว้ว่า เคื่อนหน้านี้เขาจะ
มากินสุมุข เมื่อทราบเช่นนั้น พระมาตลีเทพบุตรและฤๅณีนารถ จึงขอให้สุมุขเดินทางไป
เฝ้าพระอินทร์ด้วยกัน พระอินทร์ได้ประทานพรให้สุมุขมีชีวิตที่ยืนยาว หลังจากนั้น
สุมุขได้แต่งงานกับบิดาของพระมาตลีเทพบุตร และเดินทางกลับบ้านด้วยความมิตินันต์^๒

สรุปได้ว่า เรื่องราวตอนนี้แสดงให้เห็นว่า ฤๅณีนารถมีความปรารถนาดีที่จะ
ช่วยเหลือพระมาตลี จึงรับอาสาทำหน้าที่นี้โดยมิได้มีผู้ใดขอร้อง และได้ใช้ความเพียร
พยายามเพื่อที่จะแสวงหาชายหนุ่มที่ดี จึงออกเดินทางไปในดินแดนต่าง ๆ หลายแห่ง
ความพยายามของฤๅณีนารถครั้งนี้ประสบผลสำเร็จ ทำให้ทางคุณเกศิได้แต่งงานกับ
สุมุขในที่สุด

^๑MBh. 5.102.8 - 9.

yathā viṣṇukule lakṣmīryathā svāhā vibhāvasoḥ /
kule tava tathāivāstu guṇakeśī sumadhyamā //
pāutrasyārthe bhavāṃstasmādguṇakeśīm pratiçchatu /
sadrśīm pratirūpasya vēsavasya śacīmiva //

^๒MBh. 5.102.12 - 18, 27 - 28.

๒. ช่วยให้ปुरुวัส^๑ ได้นางอูรวตี

กถาสริตสาคร บทที่ ๑๗ โลกกล่าวถึงเรื่องราวตอนนี้อย่างนี้ว่า มิกษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามว่าปुरुวัส พระองค์เป็นผู้ที่นับถือบูชาพระวิษณุ ครึ่งหนึ่งพระองค์เสด็จไปยังสวรรค์ และเข้าไปเล่นเล่นในส่วนนั้นแหละ ได้สมเอนตรงกับนางอัปสรชื่ออูรวตี เมื่อทอดพระเนตรความงามของนาง ความรักก็เกิดขึ้นในพระทัยของมิกษัตริย์ปुरुวัส และประสงค์จะได้นางเป็นชายาของพระองค์ แต่เมื่อไม่สมปรารถนาพระองค์เดียวพระทัยมาก พระวิษณุรับสั่งให้ฤๅษีนาทมาเฝ้าและตรัสว่า

โอ เทพฤๅษี เวลานั้นมิกษัตริย์ปुरुวัสกำลังประทับอยู่ในส่วนนั้นแหละ พระองค์บังเกิดความมุสเสนหาในนางอูรวตี และมีความทุกข์ใจเพราะไม่อาจจะพรากไปจากนางได้ ควดยเหตุนี้ โอ เทพฤๅษี ท่านจงเป็นตัวแทนของข้าพเจ้า ไปทูลขอนางอูรวตีจากพระอินทร์ให้แก่ปुरुวัสเถิด^๒

เมื่อรับบัญชาจากพระวิษณุแล้ว ฤๅษีนาทก็ไปหาปुरुวัสและกล่าวปลอบโยนพระองค์ว่า "โอ พระราชา ทรงดูขึ้นเถิด พระวิษณุส่งข้าพเจ้ามาที่นี่เพื่อพระองค์ เพราะว่าเทพเจ้าองค์นั้นไม่ทรงเพิกเฉยต่อความทุกข์ทรมานของผู้ที่ทุกข์ทนอย่างจริงใจต่อพระองค์"^๓

จากคำพูดของฤๅษีนาท ทำให้ปुरुวัสดีพระทัยมากและเสด็จไปเฝ้าพระอินทร์พร้อมกับฤๅษีนาท พระอินทร์ได้ประทานนางอูรวตีให้แก่ปुरुวัสตามคำทูลขอของฤๅษีนาท จากนั้นปुरुวัสได้พานางอูรวตีมายังโลกมนุษย์และครองรักกันอย่างมีความสุข^๔

^๑มิกษัตริย์แห่งจันทรวงศ์เป็นโอรสของพระนุช กับนางอิषา MW. หน้า ๒๓๗.

^๒C.H. Tawney, tr., The Kathā Sarit Sāgara, 2d ed.

(Calcutta : The Asiatic Society, 1968), I : 116.

^๓Ibid.

^๔Ibid.

สรุปได้ว่า การช่วยเหลือครั้งนี้เป็นารทกระทำตามรับสั่งของพระวิษณุ และได้พยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายมาจนสำเร็จ ทำให้ปุรุวัสได้นำอูรวาคีมาเป็น ซายา การที่เขื่อนารทตั้งใจทำงานครั้งนี้อาจจะดีใจความได้ว่า เป็นเพราะอุษินารทมีความ เคารพนับถือพระวิษณุอย่างยกย่อง

๓. ช่วยไกลเกลี่ยให้เทวะและอสูรยุติสงครามกัน

ภาควิศุปรานะ กล่าวถึงเรื่องราวตอนนี้ว่า ครั้งหนึ่งเหล่าเทวะทำ สงครามกับเหล่าอสูร^๑ ในการสู้รบคนหนึ่งอสูรพลี^๒ ไซ้กรบราชยังพระอินทร์

^๑สาเหตุที่เทวะทำสงครามกับอสูร มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งเทวะและอสูร ร่วมมือกันกวณเกษียรสมุทร เพื่อให้ได้น้ำอมฤตและตกลงกันว่า ฝ่ายเทวะและฝ่าย อสูรจะได้รับส่วนแบ่งฝ่ายละครึ่ง ดังนั้นทั้งสองฝ่ายได้จัดหาสมุนไพรมานาชนิดมา หึ่งลงในเกษียรสมุทรจนครบ และไปชะตอเอาเขามันกรกีรีมาวางลงกลางเกษียรสมุทร แล้วให้พญานาควาสูกีมาพันเขามันทรคีรี^๓ เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายจะได้ช่วยกันถึงพญานาคไป มา ให้เขามันทรคีรีหมุนกวณเกษียรสมุทรได้ โดยฝ่ายอสูรดึงทางหัวพญานาค ฝ่าย เทวะดึงทางหางพญานาค หลังจากกวณเกษียรสมุทรไปได้พักหนึ่ง ปรากฏว่าเขามันทร- คีรีค่อย ๆ หดจมลงในท้องมหาสมุทร ไม่อาจจะหมุนกวณได้อีกต่อไป พระวิษณุจึง อวตารลงมาเป็นเต่าเข้าไปรองรับเขามันทรคีรีไว้ เพื่อให้การกวณน้ำอมฤตดำเนิน ต่อไปได้ ในที่สุดก็มีของที่มีค่าต่าง ๆ จำนวน ๑๔ อย่าง ค่อย ๆ ฝุดขึ้นมาบนผิวน้ำ ได้แก่ พระจันทร์ ต้นปาริชาติ ช้างไอราวัต ม้าอุจโจศรพ วัวสุรกี วารุณีเทพี หรือนางเทพธิดาแห่งน้ำเมา นางอัปสรจำนวนมากมาย พระนางลักษมี สังข์สีขาบ บริสุทธิ์ คทา (หรือบางตำราว่าธนู) แก้วมณีที่สวयงามชื่อ เกาสตุกมณี ยาพิษที่มีพิษ

ร้ายแรงยิ่ง ชันวันตรีเจ้าตำหรับอายุรเวท โยนน้ำอมฤตอยู่ในมือของชันวันตรี พอเหล่าเทวะและเหล่าอสูร เห็นชันวันตรีถือโถน้ำอมฤตลุกขึ้นมาจากเกษียรสมุทร ต่างก็เข้ายื้อแย่งเอาโถน้ำนั้น ฝ่ายอสูรแย่งเอาไปได้ ขณะที่กำลังเถียงกันอยู่ว่า ใครควรจะได้กัมน้ำอมฤตก่อน พระวิษณุทรงแปลงร่างเป็นนางพ้านางหนึ่งชื่อ โมหินี เข้ามาในหมู่อสูร ความสวยงามของนางพ้านั้นทำให้อสูรหันมาสนใจในตัวนาง และขอให้นางเป็นผู้ตัดสินว่าอสูรคนไหนควรจะได้กัมน้ำอมฤตก่อน นางพ้าก็กล่าวว่า น้ำอมฤตนี้เป็นผลงานของฝ่ายเทวะและฝ่ายอสูรร่วมกัน ก็น่าจะต้องมีส่วนในน้ำอมฤตเหมือนกัน นางจึงสั่งให้เทวะและอสูรทั้งหมดนั่งลง แบ่งเป็นสองแถว แถวหนึ่งเป็นฝ่ายเทวะ และอีกแถวหนึ่งเป็นฝ่ายอสูร นางพ้าเริ่มแจกน้ำอมฤตให้ฝ่ายเทวะก่อนเริ่มตั้งแต่หัวแถวไป แต่พอถึงปลายแถวของฝ่ายเทวะ ทั้งนางพ้าและโถน้ำอมฤตก็หายวับไปกับตา ฝ่ายอสูรเห็นดังนั้นก็โกรธ ทรงเข้าทำร้ายฝ่ายเทวะทันที จึงเกิดสงครามระหว่างเทวะและอสูรขึ้น

ดู 'ลิลิตนารายณ์สิบปาง' ปางที่ ๒ กุรมาวตาร พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ วิสุทธ์ บุษยกุล, วิสุทธ์นิพนธ์, หน้า ๑๑๘ - ๑๒๓.

^๒ กษัตริย์ของพวกอสูร เป็นโอรสของวิโรจนาสูร D. หน้า ๘๒.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระอินทร์ทรงพาควัชระไปที่อสูรพลี ทำให้อสูรผู้นั้นล้มลง เมื่อเห็นเพื่อนล้มลง อสูรซัฆกะจึงชี้สิ่งเข้าต่อสู้กับพระอินทร์ และสาธิตหาไปที่พระศอและข้างทรงของพระอินทร์ ทำให้ข้างทรงล้มลง ขณะเดียวกันพระมาคลีเทศบุตรขับรถเทียมควายมา ๑,๐๐๐ ตัว เข้าไปช่วยพระอินทร์ทรงทิ้งข้างไปวันรณมา และทรงใช้วัชระตัดศีรษะของอสูรซัฆกะ เมื่ออสูรนามุจิทราบจากฤๅษีนาทว่าซัฆกะถูกฆ่า นมุจิโกรธแค้นมากจึงพุ่งหอกไปที่พระอินทร์ เมื่อหอกพุ่งสู่ท้องฟ้าพระอินทร์ทรงใช้ขมูยึงแตกหักเป็นเสี่ยง ๆ และทรงพาควัชระไปที่คอกของนามุจิ แต่อาวุธของพระอินทร์ไม่ได้ระคายผิวหนังของนามุจิเลย พระอินทร์ทรงวิคกที่เห็นวัชระทำลายนามุจิไม่ได้ ทันใดนั้นก็มีความเสี่ยงังมาจากสวรรค์ว่า อสูรผู้นี้ได้รับพรว่าจะไม่ตายด้วยอาวุธเบียดหรืออาวุธแห่ง ฉะนั้นต้องหาวิธีอื่นเพื่อสังหาร พระอินทร์ทรงเห็นว่า ฟองน้ำทะเลเป็นสิ่งเกี่ยวที่มีสภาพทั้งแห้งและเปียก จึงทรงใช้ฟองน้ำตัดศีรษะของนามุจิ เมื่อเหล่าอสูรถูกสังหาร พระพรหมมีรับสั่งให้ฤๅษีนาทไปช่วยยุติสงคราม ฤๅษีนาทไคกล่าวขอร้องกับทวยเทพว่า "พระองค์ได้รับความช่วยเหลือจากพระนารายณ์และไคคิมน์น้ำอมฤตแล้ว ฉะนั้นขอให้พระองค์ยุติการต่อสู้เถิด"^๑

เมื่อไคยีนเช่นนั้น เทพเจ้าทั้ง หลายจึงเสด็จกลับสู่สวรรค์ด้วยชัยชนะอัน
งงาม^๒

สรุปได้ว่า การช่วยเหลือครั้งนี้ ฤๅษีนาทกระทำตามรับสั่งของพระพรหม และสามารถขอร้องให้ทวยเทพยอมยุติสงครามได้สำเร็จ ทำให้ฝ่ายอสูรมิต้องเสียชีวิต

^๑Ganesh Vasudeo Tagare, tr., The Bhāgavata Purāna,

IX : 1058.

^๒Ibid.

มากยิ่งขึ้น การที่ทวยเทพยอมยุดิสงกรรมครั้งนี้โดยดี มีทางที่จะตีความได้ว่า
ฤษีนารทเป็นผู้ที่เหว่ทั้งหลายให้ดวงเคารพยกย่อง

๘. ช่วยทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แจงแก่ยุดิสงกรรมถึงเหตุผลที่ทुरโยชนได้มาอยู่ใน
แดนสวรรค์

มหาภารตะสวรรค์าไรทบบรรพ บทที่ ๑ - ๒ กล่าวถึงเรื่องราว
ตอนนี้ว่า เมื่อยุดิสงกรรมเสด็จเข้าไปสู่แดนสวรรค์ ทอดพระเนตรเห็นทुरโยชนมีความ
เป็นอยู่ที่สมบูรณ์พูนสุข ทรงนึกถึงความชั่วร้ายของทुरโยชนจึงกริ้ว และคร่ำว่า
พระองค์ไม่ปรารถนาที่จะอยู่ร่วมแก่งกับทुरโยชนผู้ชั่วกรรม ฤษีนารทได้ปล่อยโยน
ยุดิสงกรรมเพื่อให้พระองค์คลายความพิโรธ โดยยกเหตุผลมาพูดว่า

ดูกอนู ยุดิสงกรรมผู้ทรงอำนาจ พระองค์อยู่คร่ำถึงทुरโยชนผู้เช่นนั้น จงสดับคำ
ของข้าพเจ้า ทुरโยชนอยู่ ณ แดนสวรรค์น้อยอย่างบุคคลที่ใ้รับการยกย่องบูชา
เนื่องจากทुरโยชนเป็นผู้ที่ระสัดดีในการทำสงคราม จึงได้มาอยู่ในแดนของ
วีรบุรุษ ถึงแม้ว่าทुरโยชนจะชอบรังแกพระองค์และพระอนุชาอยู่เสมอ ๆ แต่
ทुरโยชนก็โ้ดขึ้นสวรรค์ เพราะเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหน้าที่ของวรรณะกษัตริย์ ดูกอน
ราชนบุตร พระองค์ไม่ควรนึกถึงความเค็อครอน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการ
เล่นสกา และไม่ควรนึกถึงความทุกข์ซึ่งเกิดจากการกระทำของญาติ ๆ ของ
พระองค์ ขอพระองค์จงพบกับทुरโยชนอย่างมิตรเถิด ที่นี้คือสวรรค์ความเป็น
ศัตถุควรยุดิ

เมื่อได้ฟังคำชี้แจงจากฤษีนารท ยุดิสงกรรมก็ยังคงไม่ประสงค์จะอยู่ร่วมแดน
กับทुरโยชน จึงตรัสถามถึงปณทพทั้งสี่และนางเทวราพที และทูลให้เทพเจ้าทั้งหลาย
ทราบบว่า พระองค์ปรารถนาจะอยู่กับพระอนุชาและชายาของพระองค์ เทพเจ้า

^๑ MBh. 18.1.12 - 18.

ทั้งหลายจึงบัญชาให้ทูตสวรรค์เป็นผู้นำยัชชีฐีระไปพบกับ กิมะ อรชุน นกุล สหเทพ และนางเทราปที ๗ แคนนรก^๑

สรุปได้ว่า งานชิ้นนี้ของฤษีนาทไม่ประสบผลสำเร็จ ทั้ง ๆ ที่ฤษีนาทได้พยายามชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ นานาแก่ยัชชีฐีระ แต่ก็ไปอาใจในมน้าวพระทัยของยัชชีฐีระให้คลายความชิงชังทุรโยชนได้ มีทางที่จะตีความได้ว่า ฤษีนาทอาจจะมิได้เป็นผู้มีวาทลีปเป็นเลิศก็ได้

๕. ช่วยเทวคาปราบอสูรชลันธร

คือปุราณะได้กล่าวถึงเรื่องราวก่อนนี้ว่า หนึ่งเทพเจ้าทั้งหลายถูกอสูรชลันธรรบกวน ทำให้ทวยเทพได้รับความเดือดร้อน พระอินทร์และเทพเจ้าอื่น ๆ ได้ขอความช่วยเหลือจากฤษีนาท ฤษีนาทได้ตกลงกับทวยเทพเหล่านั้นว่า "ข้าพเจ้าขออาสาทำงานที่ยากยิ่งนี้ ตามความสามารถของข้าพเจ้า โอ ทวยเทพ ในเมื่อพระองค์ประสบความทุกข์ยาก ข้าพเจ้ายินดีช่วยเหลือ"^๒ เมื่อรับอาสาเหล่าเทพเจ้าแล้วฤษีนาทได้เดินทางไปหาอสูรชลันธร และกล่าวยกย่องชลันธรว่าเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่ในสามโลก และเป็นผู้ที่มีสิ่งที่จีเลิศอยู่ในครอบครอง เช่น ช้างไอราวัตของพระอินทร์ ม้าอุจโจศร^๓ ของพระอาทิตย์ ต้นกล้วยซึ่งเป็นต้นไม้บนสวรรค์ รถมทรงของพระพรหม ทรัพย์สมบัติของท้าวฤเวระและอื่น ๆ แต่ว่าในคฤหาสน์ของอสูรชลันธรรยังขาดหญิงที่จีเลิศ เมื่อชลันธรได้ฟังดังนั้นก็อยากได้ ฤษีนาทจึงบอก

^๑ MBh. 18.1.22 - 23, MBh. 18.2.11 - 12, 14.

^๒ The Śiva Purāna, trs., A Board of Scholars, II : 882.

^๓ ม้าอุจโจศรพ เป็นนางามมาก มีกำลังหาที่เปรียบมิได้ เกิดขึ้นเมื่อครั้ง
กวนเกษียรสมุทร. D. หน้า ๓๒๔.

ให้ชลันทรทราบบว่า หญิงที่ก่เลศนั้นคือพระนางปารวตีชฌายาของพระศิวะ ซึ่งประทับอยู่ที่เขาไกรลาส เมื่อได้รับคำแนะนำเช่นนั้น อสูรชลันทรหลงกลอุบายของฤษีนารท จึงใช้ให้อสูรรวาทู^๑ ไปพูดขอพระนางปารวตีจากพระศิวะ แต่พระศิวะไม่ประทานให้ และเกิดการสู้รบกัน ในที่สุดพระศิวะประหารอสูรชลันทร ทำให้เหล่าทวยเทพมีความยินดีมาก กังมีบทบรรยายว่า "เมื่อเห็นชลันทรถูกฆ่า ทวยเทพต่างพากันพอใจอย่างยิ่ง และกล่าวว่า โอ พระศิวะทรงกระทำที่จริง"^๒

สรุปได้ว่า งานครั้งนี้ฤษีนารทได้รับคำขอร้องจากเทพเจ้าทั้งหลาย แสดงให้เห็นว่า ฤษีนารทเป็นผู้ที่ทวยเทพเชื่อถือในความสามารถและผู้นับถือมีความเห็นว่า ฤษีนารทเป็นผู้รู้จักใช้ปัญญามากกว่ากำลัง เมื่อรู้ว่าตนไม่อาจจะสู้รบกับอสูรชลันทรได้ ก็ใช้ปัญญาล่อลวงให้อสูรชลันทรถูกพระศิวะประหารในที่สุด การช่วยเหลือครั้งนี้ของ ฤษีนารทได้ประสบผลสำเร็จ สมกับที่เทพเจ้าทั้งหลายให้ความไว้วางใจ

๑ ราวู เป็นลูกของวิประจิตติ และนางสิงหิกา มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับอสูรคนนี้ว่า เมื่อครั้งทวยเทพกำลังคืบหน้าอมฤตนั้น อสูรรวาทูได้แปลงร่างเป็นเทวดาเข้ามานั่งแทรกอยู่ระหว่างพระอาทิตย์และพระจันทร์และรับเอาน้ำอมฤตมาดื่ม พระอาทิตย์และพระจันทร์จับได้ว่าไม่ใช่เทวะจึงพุนให้พระวิษณุทรงทราบ พระวิษณุทรงใช้จักรขว้างไปตักศีรษะของอสูรรวาทู เป็นเหตุให้ราวูกอยอาฆาตตามกินพระอาทิตย์และพระจันทร์อยู่ตลอดกาล.

The Śiva Purāna, trs., A Board of Scholars, II : 867.

Ganesh Vasudeo Tagare, tr., The Bhāgavata Purāna,

IX : 1047.

^๒ The Śiva Purāna, trs., A Board of Scholars, II : 913.

๖. ให้คำแนะนำแก่พระรามเรื่องการทำจิตความชั่วร้ายในอาณาจักร

รามายณะออกตรกานท์ บทที่ ๘๖ กล่าวถึงเรื่องราวตอนนีไว้ว่า
พร้าหมณเฒคนหนึ่งเสียใจที่ถูกชายตายตั้งแต่อายุยังไม่ถึง ๑๔ ปี จึงแบกศพลูกชายมา
ร้องไห้อยู่ที่หน้าประตูวังของพระราม และกล่าวโทษว่าเป็นเพราะพระรามทำบาป
หรือมีผู้ทำบาปในอาณาจักร แต่พระรามไม่กราบ พระรามได้ยินดังนั้นจึงตรัสปรึกษา
กับฤๅษีทั้งหลายว่าควรจะทำอย่างไร ฤๅษีนาโถ้ใหญ่แนะนำแก่พระรามว่า

โอ พระราชา ในอาณาจักรของพระองค์ มีศูทรผู้หนึ่งกำลังบำเพ็ญตบะทรมาณ
ตนอย่างแก่กล้า และควยเหตุนี้ทำให้เด็กชวยคนมีตองตวย ภัยพิบัติยวงมหันต
โคเกิดขึ้นในอาณาจักร มีบุคคลที่มีจิตใจชั่วร้ายผู้หนึ่งโคกระทำสิ่งเลวร้าย บุคคล
ผู้ชั่วร้ายคนนั้นและพระราชาจะตองตกรก โอ ท่านผู้เป็นใหญ่ในหุมมุนะย ชกให้
พระองค์กำจัดความชั่วร้ายในอาณาจักรของพระองค์ ประชาชนก็จะโคมีอายุยืน
ยาวและเด็กคนนี้จะพ้นกีนชีพิ

เมื่อพระรามทรงทราบถึงนั้น ก็ตรัสสั่งให้พระลักษมณ์เอาศพกุมาร
ลูกพร้าหมณเฒนั้นขน้ำมันหอมไว้ แล้วพระองค์รำลึกถึงมุขก เมื่อมุขกมาแล้วพระราม
ก็ขึ้นทรงลอยไปเที่ยวหาตัวศูทรผู้ทำเทียมพร้าหมณ ไปพบอยู่ที่เขาไสพล (Saivala)
กำลังบำเพ็ญตบะอยู่ พระรามตรัสถาม ศูทรผู้นั้นก็สารภาพว่าตนเป็นศูทรจริงชื่อสัมพุค
(Sambuka) พระรามทรงชักพระชรรค์ออกตัดกัศิระศูทรผู้นั้น ทวยเทพพากันสรรเสริญ
พระรามจึงขอพรพระอินทร์ว่าขอให้ลูกพร้าหมณฟื้นขึ้น พระอินทร์ก็ประสาทพรให้ตาม
ปรารณา^๒

^๑ Manmatha Nath Dutt, tr., The Ramayana, X : 1790 -
1791.

^๒ Ibid., I : 1791 - 1794.

สรุปได้ว่า เรื่องราวตอนนี้แสดงให้เห็นว่าอุษินารทเป็นผู้ที่พระรามให้ความเคารพนับถือ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมีปัญหาร้ายแรงเกิดขึ้น พระองค์ได้ขอความเห็นจากอุษินารท และทรงยินยอมปฏิบัติตามคำแนะนำนั้น ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ประชาชนในราชอาณาจักรของพระราม

๗. แนะนำเรื่องราวของพระรามแก่อุษินารท

อุษินารทได้ถามอุษินารทว่า ใคร เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของวีรบุรุษที่ประเสริฐสุดในโลกนี้ กล่าวคือ เป็นผู้ที่กตัญญู มีความสัจย์ มั่นคงต่อคำปฏิญาณ ใจบุญต่อคนทั่วไป ทรงคุณความดี รุ่งงาม ออกหน โกรธยาก ปราศจากความอิจฉาริษยาและเมื่อโกรธก็สามารถทำให้เทวดาตกใจกลัวได้

อุษินารทตอบคำอุษินารทว่า บุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้หายากจริง ๆ มีอยู่เพียงคนเดียวเท่านั้น บุคคลผู้นี้เป็นเชื้อสายอักษวากู มีชื่อว่า ราม และอุษินารทได้พรรณนาคุณของพระรามไว้ตอนหนึ่งว่า

พระรามมีความมั่นคงดุจเขาหิมาลัย มีความลึกซึ่งไม่อาจหยั่งใถ้ดูจนหาสมุทร มีกำลังอำนาจดุจพระวิษณุ งามงามดุจพระจันทร์ ออกหนดุจแผ่นดิน เมื่อถูกกระตุ้นให้โกรธจะโผล่เหมือนดุจไฟบรรลัยกัลป์ ใจบุญเชื่อเพื่ออุททาวากูเวร และเป็นพระธรรมในร่างมนุษย์^๑

^๑Ralph T.H. Griffith, tr., The Rāmāyan of Vālmīki, I : 7 - 8.

"Firm as Himālaya's snowy steep,
Unfathomed like the mighty deep;
The peer of Vishnu's power and might,
And lovely as the Lord of Night;
Patient as Earth, but, roused to ire,
Fierce as the world-destroying fire;
In bounty like the Lord of Gold,
And justice'self in human mould."

ต่อจากนั้นฤๅษีนาบก็เล่าเรื่องราวของพระรามให้ฤๅษีวาลมิกิฟัง เริ่มตั้งแต่
 ท้าวทศรถเตรียมแต่งตั้งพระรามเป็นรัชทายาท แต่นางไกเกษีทูลขอให้ท้าวทศรถ
 เนรเทศพระรามไปอยู่ป่า และให้พระภรตเป็นรัชทายาทแทน พระรามออกไปอยู่ป่า
 โดยมีพระลักษมณ์และนางสีดาติดตามไปด้วย เมื่อเดินทางมาถึงตำบลตุงกเวรา
 บนฝั่งแม่น้ำคงคา พระรามพบกับคฤหะผู้เป็นใหญ่ในหมู่บ้าน^๑ ต่อจากนั้นไปตั้งอาศรม
 ที่เขาจิตรฤฎ ตามคำแนะนำของฤๅษีภารทวาช ต่อมาท้าวทศรถสิ้นพระชนม์ ตั้งพระภรต
 เป็นกษัตริย์ แต่พระภรตไม่รับราชสมบัติ ออกไปเชิญเสด็จพระรามกลับมาครอง
 อโยธยา ได้แต่ทดลองพระบาทกลับไป พระภรตออกไปอยู่เมืองนนทिकราม เพื่อคอย
 การกลับมาของพระราม พระรามเข้าสู่ป่าหิมะโกไสยักษัวิราช ต่อมาได้อาวุธ
 จากฤๅษีอัสติคยะ พระรามปราบปรามอสูรที่มารบกวนฤๅษี นางศูรบปนาเข้ามาเยี่ยม
 พระราม พระลักษมณ์และถูกพระลักษมณ์ตัดจมูกตัดหู ราชนัลลิสีดาโดยให้มารีจแปลง
 เป็นกวางทองมาล่อ พระรามทราบข่าวสีดาจากนกชคายุ พระรามพบยักษ์กพันธ
 และฆ่ากพันธ ต่อจากนั้นพระรามพบหนุมาน สุครีพ และฆ่าพาลี ตั้งสุครีพครองเมือง
 แทนพาลี หนุมานไปถวายแหวนนางสีดาและเผากรุงลงกา พระรามรับสั่งให้พญา
 วานรชื่อนล จองถนนข้ามไปกรุงลงกา และทำสงครามกับราชนั ฆ่าราชนัตาย จึงพา
 นางสีดากลับเมือง ครองราชย์ด้วยความผาสุก ในบั้นปลายของชีวิตพระรามขึ้นสวรรค์^๒

^๑ เป็นวรรณะหนึ่งที่ต่ำกว่าวรรณะทั้ง ๔ (พราหมณ์ กษัตริย์ ไวศยะ
 ศูทร) เกิดจากพราหมณ์และกูทรผู้หญิงพวกนี้ได้แก่ ชาวประมง พรานป่าและโจร.

A.A. Macdonell, Sanskrit-English Dictionary, p. 144.

^๒ Ralph T.H. Griffith, tr., The Rāmāyan of Vālmiki,

สรุปได้ว่า เรื่องราวตอนนี้แสดงให้เห็นว่า ฤๅษีนาถเป็นผู้ที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับประวัติของผู้อื่น คำแนะนำของฤๅษีนาถครั้งนี้มีทางที่จะตีความได้ว่า ทำให้เรื่องราวของพระรามเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เมื่อฤๅษีวาลมีกินามาร้อยกรองเป็นวรรณคดี

๘. แนะนำนางปารวตีใหม่เพื่อยุติเพื่อให้พระศิวะพอพระทัย

ศิวปุราณะกล่าวถึงเรื่องราวตอนนี้ว่า เมื่อพระกามเทพแผลงศรใส่พระศิวะ เพื่อให้พระองค์รักนางปารวตีผู้เป็นธิดาของหิมวัต เจ้าแห่งภูเขาและนางเมนา พระศิวะพิโรธทรงเผาพระกามเทพมอดไหม้ไปถวายไฟจากพระเนตรที่สามของพระองค์ ลวนนางปารวตีเสียพระทัยมากและไม่มีความสุขเลย ฤๅษีนาถได้เดินทางมาหานาง พร้อมทั้งกล่าวปลอบโยนให้นางคลายความทุกข์ และเพื่อให้นางปารวตีสมหวังในองค์พระศิวะ ฤๅษีนาถได้ให้คำแนะนำแก่นางว่า

นางควรอุทธรณ์พระศิวะ โดยการบูชาเพื่อยุติอย่างแก่กล้า พระศิวะจะทรงรับนางไว้ในฐานะชายาวงพระองค์ หลังจากที่ได้บูชาเพื่อยุติกรรมตนอย่างเคร่งครัด นางจะไม่พรากจากพระศิวะผู้เป็นมงคล โอ เทพธิดา นางจะไม่รับผู้ใดนอกจากพระศิวะเป็นพระสวามี^๑

เมื่อได้รับคำแนะนำจากฤๅษีนาถ นางปารวตีได้บูชาเพื่อยุติกรรมตนอย่างแก่กล้า ทำให้พระศิวะพอพระทัยและรับนางเป็นชายา

สรุปได้ว่า เรื่องราวตอนนี้แสดงให้เห็นว่า ฤๅษีนาถเป็นผู้ที่ประสงค์จะเห็นความสมหวังของผู้อื่น จึงให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์แก่นางปารวตี ทำให้นางได้เป็นชายาของพระศิวะ สมตามความปรารถนาของนาง

^๑The *Siva Purāna*, trs., A Board of Scholars, II : 552-

๘. แนะนำปาดทพทั้งห้า เรื่องนางเทราปที

มหาภารตะกล่าวถึงเรื่องราวตอนนี้ไว้ในอาทิบริพว่า เมื่อปาดทพทั้งห้าไคนางเทราปทีมาเป็นชายา ฤๅษีนาถเกรงว่าจะเกิดการแย่งชิงนางในระหว่างพี่น้อง จึงมาหาปาดทพทั้งห้าและกล่าวแนะนำว่า "เจ้าหญิงผู้มีชื่อเสียงแห่งปัญจาลเป็นชายาของพระองค์ร่วมกัน จึงกำหนดข้อบังคับขึ้นในระหว่างพวกพระองค์เพื่อจะใ้ไม่เกิดการแตกความสามัคคี"^๑ พร้อมกับฤๅษีนาถได้เล่าเรื่องราวของอสูรสองพี่น้องที่ฆ่ากันตายเพราะแย่งชิงผู้หญิงคนเดียวกันเป็นอุทาหรณ์แก่ปาดทพทั้งห้า

เก็บความโดยย่อ ดังนี้ อสูรนิกุมภ (Nikumbha) ผู้ยิ่งใหญ่ มีลูกชาย ๒ คน ชื่อ สุนท (Sunda) และอุปสุนท (Upasunda) เป็นอสูรที่ชั่วร้าย พี่น้องทั้งสองคนนี้รักใคร่กันมาก เขาทั้งสองปรารถนาจะเป็นใหญ่ในโลกทั้งสาม จึงไปบำเพ็ญตะบะที่ภูเขาวินธัย นุ่งห่มด้วยเปลือกไม้ มุณเฒเป็นมวย ยังชีพด้วยอากาศ ยืนเขย่งชูแขนขึ้นและหลับตา ทรมานกายอยู่เช่นนั้นเป็นเวลานาน เทวดาไคนางของมีค่าและหญิงสาวสวยมายั่วชวน แต่ก็ไม่อาจทำลายตะบะของอสูรทั้งสองได้ ในที่สุดพระพรหมได้มาปรากฏองค์ต่อหน้าอสูรทั้งสองและรับสั่งให้สุนทและอุปสุนทขอพรตามที่เขาปรารถนา อสูรทั้งสองได้ขอพรต่อพระพรหมให้เขามีความรู้ในอาวุททั้งปวง มีกำลังอันมหาศาล สามารถเนรมิตคนได้ตามปรารถนา ขอให้เป็นอมตะและขอให้เขาทั้งสองไม่เกรงกลัวสิ่งใด ๆ เลยในสามโลกนี้ นอกจากกลัวซึ่งกันและกันเอง พระพรหมได้ประทานพรให้แก่อสูรทั้งสองตามที่ขอ ยกเว้นความเป็นอมตะ เมื่อได้รับพรแล้วอสูรทั้งสองก็เลิกบำเพ็ญตะบะกลับไปยังที่อยู่ของตน และมีความเป็นอยู่ที่หุรหุราสนุกสนานว่าเริง ต่อมา

^๑ MBh. 1.200.17.

pāñcālī bhavatāmekā dharmapatnī yasāsvinī /

yathā vo nātra bhedaḥ syāttathā nītirvidhīyatām //

สุนทและอุปสุนทก็อยากจะครองโลกทั้งสาม จึงยกทัพไปปราบปรามสวรวรค์ โลกมนุษย์ และบาดาลอย่างโหดร้าย เมื่อพระพรหมทรงทราบถึงความชั่วช้าของอสูรทั้งสอง จึงรับสั่งให้พระวิศวกรรมัน (เทวคาญ์เป็นสถาปนิก) สร้างหญิงสาวสวยงามที่สุดขึ้นนางหนึ่ง และประทานนามว่า ทีโลตตมา (Tilottamā) จากนั้นก็รับสั่งให้นางไปยั่วยวนสุนทและอุปสุนท เพื่อให้ทำให้อสูรทั้งสองวิวาทกันเพราะแย่งชิงนาง เมื่อรับคำบัญชาจากพระพรหมแล้ว นางทีโลตตมาได้เดินทางมาหาสุนทและอุปสุนท ซึ่งเป็นเวลาเกี่ยวกับที่อสูรทั้งสองกำลังสนุกสนานรื่นเริงอย่างมีความสุข ที่สามารถปราบปรามโลกทั้งสามมาได้ ในอำนาจของกันได้ แต่เมื่อเห็นนางทีโลตตมา อสูรทั้งสองก็ลุ่มหลงในความงามของนาง และวิวาทกันเพื่อแย่งชิงนาง ในที่สุดสุนทและอุปสุนทก็ต่อสู้กันจนถึงแก่ความตาย ดังมีบทบรรยายว่า "อสูรผู้มากลัวทั้งสองต่างตั้งขึ้นและกันควยคทา ล้มลงบนพื้นดิน ร่างของเขาทั้งสองเปื้อนไปก้วยเลือด รวากับกวางอาทิตย์สองดวงหล่นลงมาจากท้องฟ้า"^๑

เนื่องจากคำแนะนำของฤๅษีนารท ปาณฑพทั้งห้าจึงกำหนดข้อปฏิบัติในการอยู่กับนางเทราปที ทำให้ไม่เกิดการทะเลาะวิวาทกัน ดังเช่นอสูรสุนทและอสูรอุปสุนท

สรุปได้ว่า เรื่องราวตอนนี้ แสดงให้เห็นว่าฤๅษีนารทเป็นผู้มีความหวังดี มีต้องการให้เกิดการแตกแยกในหมู่พี่น้อง และเมื่อปาณฑพทั้งห้าปฏิบัติตามก็ได้รับผลดี สอดตามความประสงค์ของฤๅษีนารท

^๑ MBh. 1.204.19.

tāu gadābhīhatāu bhīmāu petaturdharanītale /
rudhīrenāvaliptāṅgāu dvāvīvārkāu nabhascyutāu //

เมื่อได้ศึกษาบทพาทของฤษีนาเรทในฐานะเป็นผู้ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ฤษีนาเรทเป็นบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น กล่าวคือ ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนอยู่เสมอ ๆ โดยไม่เลือกว่าผู้นั้นจะเป็นเทวดา มนุษย์หรืออสูร สมกับมีข้อความตอนหนึ่งในกวีปุราณะ กล่าวยกย่องฤษีนาเรทว่า "เป็นผู้รับเคราะห์ในการช่วยเหลือโลก"^๑

ในกานความรัก

ความคิดในทางความเชื่อของชาวอินเดียนั้นถือว่าจุดประสงค์ของมนุษย์มี ๓ ประการ ได้แก่ กาม (Kāma) อรรถ (Artha) ธรรม (Dharma) ในระยะหลังเพิ่มโมกษ (Moksa) จึงกลายเป็นจุดประสงค์ ๔ ประการ ฤษีนาเรทเป็นผู้เคร่งในการบำเพ็ญตบะถือพรหมจรรย์ และเป็นตัวแทนของทางฝ่ายการบำเพ็ญตบะหรือธรรม เพราะปรารถนาที่จะบรรลุความหลุดพ้น ฤษีนาเรทจึงไม่ข้องแวะกับสตรี แม้ว่าจะมีแนวความคิดอีกอย่างหนึ่งที่ถือว่า กามหรือความสุขทางอินทรีย์นั้นเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์เช่นเดียวกัน แต่ฤษีนาเรทมักจะไม่ยอมตามในเรื่องนี้ ถึงกระนั้นก็ยังมีความเกี่ยวข้องกับสตรีของฤษีนาเรทอยู่บ้าง และความรักแต่ละครั้งนั้นมักจะเป็นเรื่องที่เกิดจากความเดือดร้อนแก่ฤษีนาเรทแทบทั้งสิ้น เช่น ทำให้เกิดความทุกข์ เลื่อมเกียรติหรือได้รับความอับอาย ก็มีเรื่องเล่าในวรรณคดีสันสกฤตต่อไปนี้

^๑ The Siva Purāna, trs., A Board of Scholars, II : 552.

๑. ตอนหลงรักนางศรீมตี (Śrīmatī)

ศิวปุราณะกล่าวถึงเรื่องราวก่อนนี้ว่า ครั้งหนึ่งฤๅษีนาถได้ไปประกอบความเพียรบำเพ็ญตบะอยู่ที่ภูเขาคิมาลัย พระอินทร์ทรงคิดว่าฤๅษีนาถทำเช่นนั้นเพื่อต้องการอาณาจักรของพระองค์ จึงรับสั่งให้พระกามเทพไปทำลายตบะของฤๅษีนาถเสีย พระกามเทพพร้อมด้วยพระนางรตีและวสันต์ผู้เป็นธิดาได้กระทำตามรับสั่งของพระอินทร์ แต่ไม่สามารถทำให้จิตใจของฤๅษีนาถหวั่นไหวได้เลย เพราะพระศิวะเคยตรัสไว้ว่า ณ สถานที่แห่งนี้อำนาจของพระกามเทพจะไม่บังเกิดผลตลอดกาล เมื่อฤๅษีนาถคิดว่าตนเองสามารถเอาชนะพระกามเทพได้ก็รู้สึกหะงศน จึงเดินทางไปที่เขาไกรลาส เพื่อเฝ้าพระศิวะและเฝ้าวาคถึงชัยชนะของตน พร้อมทั้งคุยว่าตนยิ่งใหญ่เท่าพระศิวะ จากนั้นฤๅษีนาถเดินทางไปเฝ้าพระพรหมและพระวิษณุตามลำดับ เมื่อทูลถึงชัยชนะของตนที่มีต่อพระกามเทพ เมื่อทูลลาพระวิษณุแล้วก็ออกเดินทางต่อไปด้วยความหะงศน ในระหว่างทางที่ฤๅษีนาถไปนั้น พระวิษณุนิรมิตเมือง ๆ หนึ่งขึ้นขวางทางไว้ ตามพระประสงค์ของพระศิวะ เมืองนั้นใหญ่โตมีอาณาเขต ๑๐๐ โยชน์ เป็นเมืองที่สวยงามมาก มีพระราชูปถัมภ์ทรงพระนามว่า ศีลนินิ (Śīlanidhi) พระราชากำลังจัดงานสมโภชให้แก่นางศรீมตี พระธิดาของพระองค์ เมื่อเห็นเมืองนั้น ฤๅษีนาถก็ตรงเข้าไปทันที และได้รับการต้อนรับจากพระราชาศีลนินิเป็นอย่างดี ครั้น ฤๅษีนาถเห็นนางศรீมตีก็เกิดความรักขึ้นในใจ คังนียบทรพยาบายว่า "ฤๅษีนาถก็ตกเป็นเหยื่อผู้เฝ้ารอนควยความรักและปรารถนาในตัวนาง"^๑ พระราชาศีลนินิทรงขอร้องให้ฤๅษีนาถพยามณ์เนื้อคู่ของพระธิดาของพระองค์ ฤๅษีนาถได้ทำนายว่า "สวามีในอนาคตของนางจะต้องเป็นเทพเจ้าที่สวยงามอย่างแน่นอน เป็นผู้ยิ่งใหญ่เหนือสิ่ง

^๑ The Śiva Purāna, trs., A Board of Scholars, I : 181.

ทั้งปวง ไม่พ่ายแพ้ กล้าหาญ เสมอกับพระศิวะ และเป็นผู้มีความงามอันอาจจะแข่ง
 งามพระกามเทพ"^๑

หลังจากกล่าวคำทำนายแล้ว ฤๅษีนาทก็อำลาพระราชาไปด้วยจิตใจที่
 หลงรักนางศรีมตี และคิดหาทางที่จะให้นางเลือกตนเป็นคู่ครอง จึงเดินทางไปเฝ้า
 พระวิษณุและทูลให้พระองค์ทรงทราบถึงเรื่องราวของนางศรีมตีและความรักของคน
 ที่มีคือนาง ท้ายที่สุดฤๅษีนาทก็ทูลขอความช่วยเหลือจากพระวิษณุว่า

ถ้าพระองค์จะกรุณาข้าพเจ้าให้มีรูปร่างที่สง่างาม ข้าพเจ้าคงจะสามารถ
 โยคนางมาอย่างแน่นอน นางคงจะไม่สวมมาลัยแห่งกฐินแดงงานรอบคอกของ
 ข้าพเจ้าโดยปราศจากรูปร่างที่สง่างามของพระองค์ ข้าแต่พระวิษณุ ประทาน
 รูปร่างของพระองค์แก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าเป็นผู้รับใช้และคนโปรดของ
 พระองค์ ไต่โปรดประทานรูปร่างที่สวยงามของพระองค์แก่ข้าพเจ้า ๑ เพื่อว่า
 เจ้าหญิงศรีมตีจะไต่เลือกข้าพเจ้า^๒

พระวิษณุทรงให้พรฤๅษีนาทให้มีรูปร่างเหมือนพระองค์ แต่มีหน้าเป็นลิง
 (หรือ หมายถึงพระวิษณุหรือแปลว่าลิงก็ได้) ฤๅษีนาทยินดีมาก จึงรีบตรงไปยังสถาน-
 ที่ที่จักพิธีสุมพรของนางศรีมตี สถานที่นั้นตกแต่งอย่างงดงาม มีเจ้าชายทั้งหลายไป
 ชุมนุญอยู่ ฤๅษีนาทเข้าไปด้วยความมั่นใจว่าจะต้องได้รับเลือกเป็นคู่ครองของนาง-
 ศรีมตี เพราะคนมีรูปร่างของพระวิษณุ โดยที่ไม่ทราบถึงใบหน้าที่น่าเกลียดของตน
 เอง เมื่อเจ้าหญิงถือพวงมาลัยเสด็จออกมา และทอดพระเนตรหาเจ้าบ่าวที่เหมาะสม
 เมื่อเห็นฤๅษีนาทที่มีหน้าเป็นลิง นางที่โรธและเสด็จไปยังทางอื่น นางไม่สามารถจะ
 ตัดสินพระทัยเลือกใครเป็นคู่ครองได้ ขณะนั้นพระวิษณุทรงแปลงร่างเป็นพระราชา

^๑ The Śiva Purāṇa, trs., A Board of Scholars, I : 182.

^๒ Ibid.

องค์หนึ่งเสด็จมา ณ ที่นั้น เจ้าหญิงไคสวามพวงมาลัยให้แก่พระวิษณุในร่างของ
พระราชชา จากนั้นพระวิษณุทรงพานางศรีมตีอันตรธานไปจากที่นั้น บรรดาเจ้าชาย
ทั้งหลายที่มาพร้อมในพิธีสยุมพรครั้งนี้ต่างตั้งหวังที่จะได้นางศรีมตีเป็นชายา ส่วน
อุษินารทถูกเยาะเย้ยว่า "โอ อุษินารทผู้ไม่สมหวังในความรัก ท่านปรารถนาที่จะ
ไคนาง แต่ความพยายามของท่านก็ไร้ผล ดูซิหน้าของท่านอัปลักษณ์เหมือนหน้าลิง"^๑

เมื่อไคยคืนนั้น อุษินารทจึงมองไปที่กระจก ก็รู้ว่าตนมีหน้าเป็นลิง จึง
โกรธพระวิษณุ แต่เมื่อก้มมองลงไปใต้น้ำก็เห็นหน้าของตนกลับคืนเป็นปกติ ซึ่งเป็น
ไปตามพระประสงค์ของพระศิวะ^๒

เรื่องราวตอนนี้พอสรุปได้ว่า ความรักของอุษินารทครั้งนี้เกิดขึ้นเพราะ
ถูกลวงโดยมายาของพระศิวะและพระวิษณุ เพราะพระองค์มีพระประสงค์จะแก้นิสัย
โอ้อวดของอุษินารท ความรักครั้งนี้ทำให้อุษินารทได้รับความอับอาย เพราะไม่
สมหวังในค้วนางศรีมตีและถูกเยาะเย้ยเรื่องใบหน้าที่น่าเกลียดของตน

๒. ตอนไคนางสุกุมารีเป็นภรรยา

มหาภารตะกานทิบรพ บทที่ ๓๐ กล่าวถึงเรื่องราวตอนนี้ว่า
อุษินารทกับอุษินารพท (ปรวต) ผู้เป็นหลานชายลงมาจากสวรรค์ และท่องเที่ยว
ไปด้วยกันในโลกมนุษย์ อุษินารททั้งสองมีความรักใคร่สนิทสนมกันมาก และสัญญาต่อกันว่า
จะบอกความในใจให้รู้ซึ่งกันและกัน วันหนึ่งอุษินารททั้งสองคนนี้เดินทางไปสู่ราชสำนัก
ของพระเจ้าสฤตชัย และได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี พระเจ้าสฤตชัยรับสั่งให้
นางสุกุมารีธิดาผู้เลอโฉมของพระองค์คอยปรนนิบัติอุษินารททั้งสอง ในไม่ช้าอุษินารทก็

^๑ The Śiva Purāna, trs., A Board of Scholars, I : 184.

^๒ Ibid., I : 184 - 185.

หลงเสน่ห์นางสุกุมารี ก็มีบทบรรยายว่า "ฤษีนาทก็ถูกเทพเจ้าคลุใจให้หลงรักนาง ความรักได้เพิ่มพูนขึ้นในหัวใจของฤษีผู้มีชื่อเสียง เหมือนพระจันทร์ค่อย ๆ สว่างขึ้น ในการเข้าสู่ปักษะข้างขึ้น"^๑ แต่ฤษีนาทก็ยังบังเรื่องราวมิให้ฤษีบรรพตทราบเพราะ ความละอาย ภายหลังฤษีบรรพตทราบเรื่องด้วยตนเองจึงโกรธ และสาปฤษีนาท ให้มีหน้าเป็นลิงเมื่อแต่งงานกับนางสุกุมารี ฤษีนาทก็ลาไปตอบให้ฤษีบรรพตสิ้นฤทธิ์ ไม่อาจกลับคืนไปสู่สวรรค์ได้อีก เมื่อต่างสาปซึ่งกันและกันแล้ว ฤษีบรรพตก็ท่องเที่ยว ไปในโลกมนุษย์ ล้วนฤษีนาทได้แต่งงานกับนางสุกุมารีตามประเพณี จากนั้นนาง สุกุมารีและทุก ๆ คนก็แลเห็นฤษีนาทมีหน้าเป็นลิง อย่างไรก็ตาม ฤษีนาทก็ยัง จงรักภักดีต่อฤษีนาทผู้เป็นสามีอย่างไม่เสื่อมคลาย ต่อมาฤษีนาทคืนดีกับฤษีบรรพต ต่างฝ่ายต่างถอนคำสาป นางสุกุมารีเลยจำหน้าฤษีนาทไม่ได้จึงหนีจากไป เพราะ คิดว่าไม่ใช่สามีของนาง แต่เมื่อฤษีบรรพตเล่าความจริงให้ฟัง นางจึงสิ้นสงสัยและ กลับมาอยู่กับฤษีนาทตามเดิม^๒

เรื่องราวตอนนี้พอสรุปได้ว่า ความรักของฤษีนาทครั้งนี้เป็นความรักที่ สมหวัง ฤษีนาทได้นางสุกุมารีมาเป็นภรรยา แต่ก็ทำให้ฤษีนาทต้องเสื่อมเกียรติ เพราะใบหน้าของคนต้องกลายเป็นลิงไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ตามคำสาปของฤษีบรรพต

^๑ MBh. 12.30.15 - 16.

nāradaṃ hr̥cchayastūrṇaṃ sahasāivānvapadyata //
vavṛdhe ca tatastasya hr̥di kāmo mahātmanah /
yathā śuklasya pakṣasya pravṛttāvudurātūchanāih //

^๒ MBh. 12.30.21 - 26, 31 - 32, 37 - 40.

๓. ตอนเปลี่ยนร่างเป็นสตรีและได้เป็นมเหสีของกบฏวิศาลราช

(Tālahvaja)

ครั้งหนึ่งเมื่อพระวิษณุมีพระประสงค์จะแสดงให้เห็นว่า ฤๅษีนารท ไม่สามารถจะเอาชนะมาयाได้ พระองค์ทรงพาฤๅษีนารทมาที่สระน้ำศักดิ์สิทธิ์ แห่งหนึ่งใกล้เมืองกเนาช (Kanauj)^๑ โดยมีพญาครุฑเป็นพาหนะ เมื่อไปถึงได้ รับสั่งให้ฤๅษีนารทลงอาบน้ำในสระนั้น ขณะที่ฤๅษีนารทลงอาบน้ำในสระน้ำอันศักดิ์ สิทธิ์ ร่างกายก็เปลี่ยนไป ดังมีบทบรรยายว่า "ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังอาบน้ำ พระหริ^๒ ทรงมองมาที่ข้าพเจ้า พอข้าพเจ้าค้ำน้ำลงไป ร่างของข้าพเจ้าก็เปลี่ยน จากผู้ชายกลายเป็นหญิงสาวสวย"^๓ จากนั้นพระวิษณุก็ประทับบนหลังพญาครุฑเสด็จ หนีไป เมื่อฤๅษีนารทกลายเป็นหญิงสาวก็สืบเรื่องราวตอนที่ เป็นผู้ชายหมดสิ้น พอขึ้น จากสระน้ำก็ได้พบกับพระราชานางแห่งเมืองกเนาช ทรงพระนามว่า คาลชวิช พระราชานางพอพระทัยฤๅษีนารทในร่างของหญิงสาวและรับนางเป็นมเหสี ดังมีบท บรรยายว่า "พระราชานางยินดี ให้นำข้าพเจ้ากลับไปวัง ในวันและเวลาอันเป็น มงคลฤกษ์ พระองค์ได้จัดพิธีอภิเษกสมรสกับข้าพเจ้า"^๔ พระราชานางพระนามแก่

^๑เดิมชื่อว่าเมืองกานะกฤษะ แปลว่า นางกอม (กนย = นาง, กฤษะ = ค่อม) เหตุที่ได้ชื่อนี้เพราะพระวายุผ่านไปทางนครแห่งนี้ เห็นธิดา ๑๐๐ องค์ ของท้าวฤๅษีนางละเล่นอยู่ในสวน พระวายุกล่าวเกี้ยวนางเหล่านั้น แต่นางไม่ยินยอม พระวายุจึงสาปให้นางเป็นหญิงหลังกอม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลิลิตนารายณ์สิบปาง, หน้า ๔๓๐.

^๒พระวิษณุ.

^๓Swami Vijnanananda, tr., Srīmad Devī Bhagavatam.

The Sacred Books of the Hindus, Vol. XXVI. Part II, ed.

Sudhindra Nath Vasu (Allahabad: The Panini Office, 1923) p.584.

^๔Ibid., p. 585.

ฤษีนารทว่า เสภาภคย์ สุนทรী (Sāubhāgya Sundarī) เวลานานไป นางเสภาภคย์ สุนทรী ได้ให้กำเนิดโอรสถึง ๒๐ องค์ และเมื่อถึงวัยอันสมควร พระราชาทรงจัดงานอภิเษกสมรสให้แก่โอรสทุกองค์ ต่อมามีภคิตรีย์ผู้ทรงอำนาจ พระองค์หนึ่งยกทัพมายังเมืองกเนาะ พระราชาตาลชวักและโอรสทั้งหมดออกสู้รบพ่ายแพ้แก่ข้าศึก โอรสทั้งหมดถูกฆ่าตาย นางเสภาภคย์ สุนทรী ได้ไปที่สนามรบและร้องไห้ครวญต่อหน้าศพโอรสของนาง ในเวลาเดียวกันนั้น พระวิษณุได้มาปรากฏองค์ และปลอบโยนนางให้คลายความเศร้าโศก เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เป็นเพียงภาพลวงตา พระองค์ทรงพานางเสภาภคย์ สุนทรী ไปที่สระน้ำศักดิ์สิทธิ์ และรับสั่งให้นางลงอาบน้ำในสระนั้น เมื่อนางเสภาภคย์ สุนทรী จุ่มตัวลงไปใต้น้ำ นางก็กลายร่างเป็นชายเช่นเดิมและระลึกได้ว่า "ข้าพเจ้าคือนารท ข้าพเจ้าได้มายังสถานที่นี้เพราะถูกลวงโดยมายาของพระหริ และข้าพเจ้าได้กลายร่างเป็นหญิงสาวสวย"^๑

เรื่องราวตอนนี้เอสรูปได้ว่า การที่ฤษีนารทต้องเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับความรักครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ฤษีนารทมีอาจจะเอาชนะมายาของพระวิษณุได้ ทำให้ฤษีนารทต้องกลายร่างเป็นสตรีและได้เป็นนมเหยื่อของพระราชาตาลชวัก ผลที่สุดฤษีนารทก็ได้รับความทุกข์เมื่อโอรสทั้งหมดถูกข้าศึกฆ่าตาย

ในก้านคนตรี

ฤษีนารทได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพันธ์เรื่องกนตรีชนิดหนึ่งของอินเดีย เรียกว่าวินา (พิณ)^๒ และขณะที่ท่องเที่ยวไปในโลกต่าง ๆ ก็ถือวินาไปด้วยเสมอ

^๑ Swami Vijnanananda, tr., Srimad Devi Bhagavatam, p. 588.

^๒ Sir Monier Monier Williams, A Sanskrit English Dictionary, p. 537.

A.L. Basham, The Wonder that was India, p. 320.

ยังมีข้อความตอนหนึ่งปรากฏในลึงคปุราณะว่า "กัวยวีณาวางพาดบนไหล่ ฤษี-
นารทก็ออกท่องเที่ยวไปยังโลกต่าง ๆ ได้แก่ โลกของพระวรุณ พระยม
พระอัคนี พระอินทร์ ท้าวฤเวร พระวาญู และพระศิวะ"^๑

มหาภารตะคล้ายบรรยายถึงวีณาของฤษีนารทว่า ทำด้วย
กระดูกเต่าและเป็นวีณาที่บรรเลงได้ไพเราะ^๒ และอนุศาสนิกบรรพกล่าวว่
ฤษีนารทมีหน้าที่บำเรอพระศิวะด้วยเพลงและดนตรีเป็นประจำ^๓

ส่วนรามายณะกล่าวถึงฤษีนารทว่าเป็นนักดนตรีที่มีความชำนาญ
อย่างยิ่ง^๔

ในลึงคปุราณะกล่าวถึงความสำเร็จแห่งดุริยางคศาสตร์ของฤษีนารท
ไว้ว่า ครั้งหนึ่งฤษีนารทได้บำเพ็ญตบะทรมาณตนเป็นเวลาพันปีทิพย์ เพื่อต้องการ
จะได้รับความรู้ทางดนตรีเท่าเทียมกับกุมพูรุ (Tumburu) ครั้นแล้วฤษีนารทก็ได้
ยินเสียงจากสวรรค์ดังขึ้นว่า

โอ ท่านฤษีผู้ยิ่งใหญ่ ท่านทรุมาณตนอย่างอุกฤษฏ์เช่นนี้ด้วยเหตุใด ถ้าว่า
กวางจิตของท่านไผ่ในดนตรี ท่านจงไปหาอุลลุกะ (Ulūka) มุนญูเขาทาง
กานเหนือของทะเลสาปมานส (Mānasa) ท่านอุลลุกะเป็นที่รู้จักกันว่า เป็น

^๑ The Linga-Purāna, trs., A Board of Scholars, VI:602.

^๒ ฤวิธานนิพนธ์, หน้า ๑๖.

^๓ MBh. R. 13.14.105.

^๔ Ralph. T.H. Griffith, tr., The Rāmāyan of Vālmiki,

คานพันธุ^๑ อุทิศตนเพื่ออุกนตรี ท่านจงรีบไปหาอุลู่กะ และท่านจะได้
บรรลุดุริยางคศาสตร์ด้วยความชำนาญานาญ^๒

เมื่อได้ฟังคำแนะนำจากสววรรค์ ฤษีนาทรจึงเดินทางไปหาอุลู่กะ
และขอร้องให้เขาสอนดนตรีให้แก่ตน อุลู่กะได้เล่าให้ฤษีนาทรฟังว่า ตัวเขาเอง
ฝึกหัดดนตรีอยู่ถึงหกหมื่นปีจึงบรรลุดุผลสำเร็จ และได้เป็นผู้สอนดนตรีให้แก่พวก
คนธรรพ์และกินนร พร้อมกันนั้นอุลู่กะได้แนะนำให้ฤษีนาทรทราบว่า การที่จะ
ประสบผลสำเร็จในการเล่นดนตรีได้ ต้องฟังทำนองที่ถูกต้อง มีโซ่บาเพ็ญตะ
ทรมานตนคั่งที่ฤษีนาทรเคยปฏิบัติมาแล้ว และการฝึกดนตรีจะไม่บังเกิดผลสำหรับ
ผู้ที่ถูกความหิวกระหายหรือความกลัว เข้าครอบงำ ขณะร้องเพลงควรยึดลำตัวให้
ตรงและกำจิกความอายให้หมดไป ไม่ควรเปิดปากกว้างเกินไป ไม่ควรก้มดูร่าง
กายของตนเอง ไม่ควรจ้องดูผู้อื่น ไม่ควรหัวเราะและแสดงความโกรธ

จากนั้นฤษีนาทรได้ฝึกฝนดนตรีอยู่เป็นเวลาพันปีทิพย์ โดยยึดมั่นตาม
กฎเกณฑ์ที่อาจารย์อุลู่กะวางไว้ จนในที่สุดก็มีความรู้เป็นอย่างดีในเรื่องทำนอง
ดนตรี ท่านฤษีสามารถเล่นวิณาและเครื่องดนตรีอื่น ๆ ได้อย่างชำนาญานาญ เมื่อ
กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในการเล่นดนตรีแล้ว ฤษีนาทรก็อำลาอุลู่กะออกเดินทางไป
เฝ้าพระวิษณุ และร้องเพลงสรรเสริญพระองค์ แต่พระวิษณุรับสั่งว่า ฤษีนาทร
ยังขับร้องไม่ดีไปกว่าค่อมพुरु และรับสั่งต่อไปว่า พระองค์จะไปเกิดเป็นพระกฤษณะ
โอรสของวสุเทพและเทวกี ในตอนนั้นให้ฤษีนาทรมาหาพระองค์ และพระองค์จะ

^๑ มีตรแห่งเพลง MW. หน้า ๓๕๒.

^๒ The Liṅga-Purāna, trs., A Board of Scholars,

ทำให้ฤษีนารทเท่าเทียมคุมพुरुในคานคฤยวงคศาสตร์ จากนั้นพระวิษณุก็อันทรธานไปจากที่นั่น ส่วนฤษีนารทก็ออกเดินทางท่องเที่ยวไปยังโลกต่าง ๆ และในที่สุดก็เดินทางไปบนภูเขาไรวัคกะ^๑ และทูลให้พระกฤษณะทรงทราบเกี่ยวกับเรื่องราวที่พระวิษณุเคยตรัสไว้ว่า จะทรงกระทำให้ฤษีนารทเป็นเลิศในคนตรี เมื่อได้ฟังเช่นนั้น พระกฤษณะรับสั่งให้นางชามพวคี^๒ สอนศิลปแห่งการเล่นวีณาแก่ฤษีนารทต่อมาอีก ๑ ปี ฤษีนารทได้ไปเฝ้าพระกฤษณะอีกครั้ง พระองค์รับสั่งให้นางสตัยยามาฝึกฝนวิชาดนตรีให้อีก เวลานั้นผ่านไปอีก ๑ ปี ฤษีนารทไปหานางรุกมิตีตามรับสั่งของพระกฤษณะ และฝึกฝนวิชาดนตรีจากนางเป็นเวลาสามปี แต่ถึงกระนั้นฤษีนารทก็ยังไม่มีความรู้ทางวิชาดนตรีอย่างดีเลิศ พระกฤษณะจึงตรัสเรียกฤษีนารทมาเฝ้าและสอนให้เข้าใจถึงศิลปชั้นสูงแห่งการคนตรีด้วยพระองค์เอง ในที่สุดฤษีนารทก็เก่งกว่าคุมพुरु และประสบผลสำเร็จในการศึกษาคฤยวงคศาสตร์ พระวิษณุทรงกล่าวชมเชยฤษีนารทไว้ว่า "โอ ท่านฤษีผู้ยิ่งใหญ่ เคียงนี้ท่านเป็นผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่างแล้วด้วยความรู้ที่สมบูรณ์ ท่านจงขับร้องคอหนาซาพเจ้า สิ่งที่ท่านแสวงหามักนี้ท่านได้บรรลุแล้ว ดังนั้น ท่านจงขับร้องสรรเสริญซาพเจ้าพร้อมกับคุมพुरु"^๓

^๑ภูเขาไรวัคกะ หรือเรียกอีกชื่อว่า ไรวค เป็นภูเขาที่อยู่ใกล้เมืองทวารกา.

The Liṅga-Purāna, trs., A Board of Scholars,
VI : 603.

^๒ชายาองค์หนึ่งของพระกฤษณะ และเป็นพระมารดาของสามพะ
D. หน้า ๑๓๒.

^๓The Liṅga-Purāna, trs., A Board of Scholars,
VI : 604.

วาญปุระณะกล่าวถึงเรื่องราวของฤษีนาทไวค์คนหนึ่ง ซึ่งมีผลทำให้
 วิชาของฤษีนาทกลายเป็นเครื่องดนตรีของโลก โดยมีเรื่องเล่าว่า ครึ่งหนึ่ง
 ฤษีนาทได้ไปเล่นวิชาอยู่บนวิมานของพระอินทร์ พระอินทร์รับสั่งให้นางอัปสร
 อรุวดีรำรำถวายพระองค์ ขณะที่นางกำลังรำรำอยู่นั้น นางก็เหลือบไปเห็น
 ชยยันต์ (Jāyanta) ผู้เป็นโอรสของพระอินทร์ นางอรุวดีเกิดความพิศวาส
 ค่ชยยันต์ จึงเป็นผลให้นางรำรำผิด ฤษีนาทกำลังเล่นวิชาชื่อว่ามหาตี
 (Mahatī) อยู่ เห็นดังนั้นจึงบรรเลงวิชาให้ผิดกายเช่นกัน การที่ฤษีนาททำ
 เช่นนั้น เพื่อดึงดูความสนใจของผู้ชมให้เห็นความผิดของนางอรุวดี ฤษีอค์สตะยะ
 นั่งอยู่ในที่นั้นด้วย เมื่อเห็นนางอรุวดีรำรำผิด จึงสาปให้นางอรุวดีกลายเป็นไม้
 ไผ่และสาปวิชาของฤษีนาทให้เป็นวิชาของโลก^๑

นอกจากบทบาททั้ง ๔ ก้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีหลักฐานปรากฏว่า
 ฤษีนาทได้แต่งคัมภีร์กฎหมายที่มีชื่อเสียงคือ นารทียธรรมศาสตร์ และแต่งคัมภีร์
 ปุราณะเล่มหนึ่งในจำนวนปุราณะ ๑๘ เล่ม มีชื่อว่า นารทปุราณะ หรือนารทียปุราณะ^๒

^๑ The Vāyu Purāṇa, quoted in Vettam Mani, The Purāṇic
 Encyclopaedia (Delhi : Motilal Banarsidass, 1975), p. 529.

^๒ John Dowson, A Classical Dictionary of Hindu
 Mythology and Religion, Georgraphy, History and Literature,
 p. 219.